

«Σχολή Κοινωνικών Σπουδών»

«Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία»

Διπλωματική Εργασία

Διαχείριση Κοινών Πόρων»:

Η διαχείριση τού αρδευτικού νερού μέσω τού Τοπικού Οργανισμού

Εγγείων Βελτιώσεων Έδεσσας (Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου)

«Ευάγγελος Τρυσιάνης»

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: «Σταυριανή Κουτσού»

Έδεσσα, Φεβρουάριος, 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή/της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Ο/Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Διαχείριση Κοινών Πόρων»:

**Η διαχείριση τού αρδευτικού νερού μέσω τού Τοπικού Οργανισμού
Εγγείων Βελτιώσεων Έδεσσας (Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου)**

«Ευάγγελος Τρυσιάνης Α.Μ:522692»

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

«Σταυριανή Κουτσού»

«Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο»

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

«Πασχάλης Αρβανιτίδης»

«Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο»

Έδεσσα, Φεβρουάριος, 2025

*« Bureaucrats sometimes do not have the correct information,
while citizens and users of resources do»*

[E. Ostrom]

Περίληψη

Στόχος: Σήμερα, οι κοινοί πόροι βρίσκονται σε διαρκές κίνδυνο. Συνεπώς, η ορθολογική διαχείρισή τους κρίνεται εκ των ων ουκ άνευ αναγκαία για την προστασία και τη διατήρησή τους. Ένα τέτοιο παράδειγμα, μεταξύ άλλων, αποτελεί και το αρδευτικό νερό, το οποίο είτε λόγω των παρατεταμένων περιόδων ανομβρίας είτε λόγω της υπερκατανάλωσης / σπατάλης βρίσκεται σε κίνδυνο έλλειψης. Έτσι, στην παρούσα έρευνα θα εξεταστεί μία μορφή διαχείρισής του μέσω ενός συλλογικού συνεταιριστικού εγχειρήματος με την επωνυμία: «Τοπικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων Έδεσσας», σκοπός του οποίου είναι η ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων πόρων, τόσο για την προστασία τους όσο και για την εξυπηρέτηση των αρδευτικών αναγκών των μελών – παραγωγών. **Μέθοδος:** Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν εκατό (100) μέλη – παραγωγοί, ενήλικοι άντρες και γυναίκες, ενώ ακολουθήθηκε τόσο η ποιοτική έρευνα (η ημιδομημένη συνέντευξη), όσο και η ποσοτική (ερωτηματολόγιο). **Ευρήματα:** Ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου φαίνεται ότι συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων πόρων. Ωστόσο παρατηρήθηκε ένα δίπολο ως προς τις θέσεις που διατύπωσαν οι συμμετέχουσες/-οντες στην έρευνα: Από τη μία τα μέλη – παραγωγοί που δήλωσαν ότι η ενασχόλησή τους με τον πρωτογενή τομέα γίνεται είτε με σκοπό την ιδιοκατανάλωση είτε ως δευτερεύουσα δραστηριότητα (συμπλήρωση εισοδήματος) και έχουν επιφυλακτική ή/και αρνητική στάση ως προς το αν ο «Οργανισμός» συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων πόρων. Από την άλλη τα μέλη – παραγωγοί που δήλωσαν ότι η ενασχόλησή τους με τον πρωτογενή τομέα γίνεται ως αποκλειστική επαγγελματική δραστηριότητα και στην συντριπτική τους πλειοψηφία δήλωσαν ότι ο «Οργανισμός» συμβάλλει καθοριστικά στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων πόρων. Ειδοποιός διαφορά: Η πρώτη «ομάδα» δήλωσε ότι συμμετέχει ελάχιστα ή/και καθόλου στη διαμόρφωση τού Κανονισμού Άρδευσης και ότι τον γνωρίζει λίγο ή/και καθόλου, ενώ η δεύτερη «ομάδα» συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωσή του και τον γνωρίζει καλά ή/και πολύ καλά. Αξίζει να σημειωθεί ότι η δεύτερη «ομάδα» είναι και η πολυπληθέστερη. **Συμπεράσματα:** Η παρούσα έρευνα κατέδειξε ότι τα συνεταιριστικά εγχειρήματα που εφαρμόζουν τις συνεταιριστικές αξίες και ακολουθούν τις οκτώ (8) αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ, της Ε. Ostrom, όπως ο «Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου», δύναται να διαχειριστούν με ορθολογικό τρόπο τους υδάτινους πόρους προς όφελος των

μελών – παραγωγών τους, καλύπτοντας τις πραγματικές τους ανάγκες και ταυτόχρονα προστατεύοντας τόν ίδιο τον πόρο.

Λέξεις - κλειδιά

Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου, Υδάτινος πόρος, Αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ, Συνεταιριστικές αρχές.

Abstract

Objective: Today, common resources are in constant danger. Therefore, their rational management is judged as necessary for their protection and preservation. One such example, among others, is irrigation water, which either due to prolonged dry spells or due to overconsumption/waste is at risk of shortage. Thus, in the present research, a form of its management will be examined through a collective cooperative venture with the name: "Local Organization of Water Improvements of Edessa", the purpose of which is the rational management of surface and underground water resources, both for their protection and for serving the irrigation needs of the members - producers. **Method:** The research sample consisted of one hundred (100) members - producers, adult men and women, while both qualitative research (the semi-structured interview) and quantitative research (questionnaire) were followed.. **Findings:** The TOEB of Edessa seems to contribute to the rational management of surface and underground water resources. However, a dichotomy was observed regarding the positions expressed by the research participants: On the one hand, the derivative members who declared that their involvement in the primary sector is either for self-consumption or as a secondary activity (supplementing income) and have a cautious and/or negative attitude as to whether the "Organization" contributes to the rational management of surface and underground water resources. On the other hand, the derivative members who stated that their engagement with the primary sector is done as an exclusive professional activity and the overwhelming majority of them stated that the "Organization" contributes decisively to the rational management of surface and underground water resources. Difference notice: The first "group" stated that they participate little and/or not at all in the formulation of the Irrigation Regulation and know it little and/or not at all, while the second "group" actively participates in its formulation and know it well and/or very well. It is worth noting that the second "group" is also the most numerous. **Conclusions:** This research has shown that the cooperative ventures that apply the cooperative values and follow the eight (8) planning principles of local management PKD, of E. Ostrom, such as "T.O.E.B Edessaίου", can be managed with rational way water resources for the benefit of their members - producers, covering their real needs and at the same time protecting the resource itself.

Keywords

T.O.E.V of Edessa, Water resources, Planning principles of local management PKD,
Cooperative-authorities

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vii
Περιεχόμενα.....	ix
Εισαγωγή	xi

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Διαχείριση κοινών πόρων

1.1 Τα «Κοινά» και η σημασία τους	1
1.2 «Κοινά αγαθά».....	2
1.3 Πόρος Κοινής Δεξαμενής (ΠΚΔ) & Μονάδα Πόρου.....	4
1.4 «Τραγωδία των κοινών»	5
1.5 «Το δίλημμα τού φυλακισμένου»	6
1.6 «Η λογική της συλλογικής δράσης»	7
1.7 Elinor Ostrom: Οι οκτώ (8) αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ	8
1.8 Ένα παράδειγμα: «Οι αρδευτικές κοινότητες των Zanjeras»	11
1.9 Οι επτά (7) συνεταιριστικές αρχές	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου

2.1 Ο «Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου».....	15
2.2 «Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου»: Πόρος Κοινής Δεξαμενής (ΠΚΔ) & Μονάδα Πόρου....	17
2.3 Ο «Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου» & οι επτά (7) Συνεταιριστικές Αρχές.....	18
2.4 «Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου & οι οκτώ (8) «Αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ» (E. Ostrom)	22

Β: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΡΕΥΝΑ

3.1 Ερευνητικός στόχος	29
3.2 Βιβλιογραφική επισκόπηση	30
3.3 Ερευνητικά ερωτήματα.....	30
3.4 Εννοιολογικοί ορισμοί	30
3.5 Ερευνητική στρατηγική και τύπος ερευνητικού σχεδίου	31
3.6 Συμμετέχοντες	31
3.7 Εργαλεία συλλογής δεδομένων	32
3.8 Ερευνητική διαδικασία	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων	33
4.2 Περιορισμοί έρευνας.....	34
Επίλογος	36
Βιβλιογραφικές αναφορές	38
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Ερωτηματολόγιο	39
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Ερωτηματολόγιο	42
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων	46

Εισαγωγή

Σήμερα, ο διαρκώς και ταχύτατα μεταβαλλόμενος κόσμος χαρακτηρίζεται από τη συνεχή μόλυνση και υποβάθμιση τού φυσικού και αστικού περιβάλλοντος, τη συνεχιζόμενη αστικοποίηση, την κλιματική αλλαγή – κρίση, την υπερκατανάλωση/σπατάλη και εξάντληση των πόρων κ.ά. Ένα τέτοιο πλαίσιο δημιουργεί δυνάμει συνθήκες «τραγωδίας». Έτσι, λογικά και αναπόφευκτα, αναδύεται στη δημόσια σφαίρα η συζήτηση γύρω από τους πιθανούς τρόπους «διάσωσης» των κοινών πόρων, όπου προκρίνεται η επιλογή της ιδιωτικοποίησης ή της κρατικοποίησης.

Απέναντι σε αυτές τις δύο επιλογές, οι οποίες παρουσιάζονταν ως μονόδρομος, η Elinor Ostrom πρόταξε μία νέα τρίτη επιλογή: Τη δυνατότητα τής αποτελεσματικής διαχείρισης των κοινών πόρων από τους ίδιους τους χρήστες, ακολουθώντας οι τελευταίοι μία σειρά από συγκεκριμένα σημεία – αρχές. Μάλιστα, για αυτήν την επιστημονικά τεκμηριωμένη θέση της βραβεύτηκε με το Νόμπελ Οικονομικών το 2009.

Ένας κοινός πόρος είναι και το νερό και συγκεκριμένα το αρδευτικό νερό, το οποίο λόγω της κλιματικής αλλαγής – κρίσης, της υπερκατανάλωσης/σπατάλης ή/και της μόλυνσης τού υδροφόρου ορίζοντα βρίσκεται σε αυξημένο κίνδυνο έλλειψης, δημιουργώντας προβλήματα και ανασφάλεια στους παραγωγούς.

Έτσι, στην παρούσα ΔΕ επιχειρείται η προσέγγιση τού συνεταιριστικού εγχειρήματος με την επωνυμία «Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου», ο οποίος συστάθηκε το 1958 από αγρότες της περιοχής της Έδεσσας. Σκοπός του ήταν η συλλογική και ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων πόρων ώστε από τη μία να προστατεύεται ο πόρος και από την άλλη να εξυπηρετούνται οι πραγματικές ανάγκες των μελών – παραγωγών του. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι ο «Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου» πέραν των σαφώς προσδιορισμένων ορίων δικαιοδοσίας του, διοικείται δημοκρατικά από τα μέλη του και χρηματοδοτείται αποκλειστικά από τις ετήσιες εισφορές τους.

Συνεπώς, ως υπό διερεύνηση αντικείμενο στην παρούσα ΔΕ ορίζεται ο «Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου» και πιο συγκεκριμένα, αν αυτός συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Μάλιστα, αυτό εξετάζεται στη βάση της θεωρίας της Ostrom και μέσω μίας μικτής έρευνας, τόσο ποιοτικής (ημιδομημένη συνέντευξη) όσο και ποσοτικής (ερωτηματολόγιο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Διαχείριση κοινών πόρων

1.1 Τα «Κοινά» και η σημασία τους.

Τα Κοινά είναι ένα ζωντανό και απολύτως δυναμικό και εναλλακτικό «οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό σύστημα», το οποίο αποτελείται από τρεις αλληλένδετους κρίκους: α) ένα αγαθό, β) μία κοινότητα, γ) ένα ρυθμιστικό πλαίσιο (Bollier, 2016):

α) **Αγαθό:** προσεγγίζεται ως μη εμπορικό και η διαχείρισή του στοχεύει στην ικανοποίηση των πραγματικών αναγκών των υποκειμένων – χρηστών.

β) **Κοινότητα:** Τα υποκείμενα διαμορφώνουν από κοινού, μέσα από ανοιχτές και δημοκρατικές διαδικασίες, το ρυθμιστικό πλαίσιο σχετικά με τη χρήση του πόρου.

γ) **Ρυθμιστικό πλαίσιο:** Βάσει αυτού η κοινότητα διαχειρίζεται με ορθολογικό τρόπο ένα αγαθό.

Η σπουδαιότητα των «Κοινών», φυσικών έγκειται στο γεγονός ότι: α) αποτελούν μία εναλλακτική και δυνάμει βιώσιμη απάντηση απέναντι στη λογική της «αγοράς» και του «κρατισμού», β) ενεργοποιούν δημοκρατικές διαδικασίες, καθιστώντας τα υποκείμενα – χρήστες της κοινότητας ισότιμους συνομιλητές και ταυτόχρονα υπεύθυνους απέναντι στους άλλους αλλά και τον πόρο, γ) «απαλύνουν» τις κοινωνικές ανισότητες, δ) λειτουργούν προστατευτικά απέναντι στη φύση και τους «καρπούς» αυτής, ε) αποτελούν προεικόνιση ενός εναλλακτικού μοντέλου κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης, τον «άλλο πόλο» στη μηδενιστική λογική του ΤΙΝΑ¹.

¹¹ ΤΙΝΑ: «There is no alternative». Πολιτική έκφραση της Μ. Θάτσερ, με την οποία υποστήριζε ότι ο καπιταλισμός αποτελεί, αναπόφευκτα, το κεντρικό, κύριο και μοναδικό οικονομικό και πολιτικό σύστημα και ταυτόχρονα ότι οι αγορές έχουν εκ των ων ουκ άνευ το ρόλο του ρυθμιστή της οικονομικής και κοινωνικής ζωής ενός τόπου.

1.2 «Κοινά αγαθά»

Σύμφωνα με τον Πίνακα [1] ένα αγαθό κατηγοριοποιείται ως:

- Δημόσιο
- Ιδιωτικό
- Φυσικό Μονοπώλιο

«Αγαθά»			
Αποκλειστικότητα α		Αφαιρεσιμότητα	
		ΝΑΙ	ΟΧΙ
	ΝΑΙ	Ιδιωτικά αγαθά	Φυσικό Μονοπώλιο
	ΟΧΙ	Κοινοί πόροι	Δημόσια αγαθά
Πίνακας [1]			

- Κοινός πόρος

Επίσης, στον πίνακα διακρίνονται οι έννοιες: α) «Αφαιρεσιμότητα», β) «Μη Αποκλειστικότητα». Όροι που διαφοροποιούν τον «κοινό πόρο» από τις υπόλοιπες κατηγορίες αγαθών και ορίζονται ως εξής:

- **«Αφαιρεσιμότητα»:** Μείωση τού διαθέσιμου πόρου, λόγω χρήσης των μονάδων του πόρου από άλλον/άλλους χρήστες. Δηλαδή, η κατανάλωση μονάδων του πόρου από ένα άτομο στερεί τη χρήση τους από ένα άλλο, γεγονός που επηρεάζει την ευημερία του συνόλου (Όστρομ, 2002).
- **«Μη Αποκλειστικότητα»:** Δυσκολία ή αδυναμία περιορισμού ή αποκλεισμού από την πρόσβαση στον πόρο των δυνάμει χρηστών είτε για οικονομικούς λόγους, π.χ. τεράστιο κόστος επίβλεψης, είτε για πρακτικούς λόγους, π.χ. μεγάλης έκτασης πόρος, μη άμεσα ορατός όπως τα υπόγεια ύδατα κ.λπ. (Όστρομ, 2002).

Πιο συγκεκριμένα, αναλύοντας τον παραπάνω πίνακα:

- **«Δημόσιο αγαθό»:** Χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της «Μη Αποκλειστικότητας» και «Μη Αφαιρεσιμότητας». Αυτό σημαίνει ότι δύναται να χρησιμοποιηθεί από όλους (δεν αποκλείεται κανένας), ενώ ταυτόχρονα η χρήση του από κάποιον δεν στερεί τη δυνατότητα χρήσης του από άλλον ή άλλα άτομα. Παραδείγματα δημόσιων αγαθών αποτελούν: η εθνική άμυνα, το δημ. εκπαιδευτικό σύστημα, μία πλατεία κ.ά.
- **«Ιδιωτικό αγαθό»:** Χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της «Αποκλειστικότητας» και «Αφαιρεσιμότητας». Αυτό σημαίνει ότι η χρήση του γίνεται αποκλειστικά και μόνο από τον κάτοχο – ιδιοκτήτη, ενώ ταυτόχρονα αφαιρείται η δυνατότητα χρήσης του από άλλο ή άλλα άτομα. Παραδείγματα ιδιωτικών αγαθών αποτελούν: τα ρούχα, το αυτοκίνητο, το σπίτι κ.ά.
- **«Φυσικό μονοπώλιο»:** Χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της «Αποκλειστικότητας» και «Μη Αφαιρεσιμότητας». Αυτό σημαίνει ότι δύναται να χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά από τον κάτοχο – ιδιοκτήτη του, χωρίς ωστόσο να αφαιρείται η δυνατότητα από άλλο ή άλλα άτομα να κάνουν χρήση του εν λόγω αγαθού. Για να γίνει πιο κατανοητό, παράδειγμα τέτοιου αγαθού είναι η συνδρομητική τηλεόραση.
- **«Κοινός πόρος»:** Χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της «Αφαιρεσιμότητας» και της «Μη Αποκλειστικότητας». Δηλαδή, η χρήση μονάδων πόρου από ένα άτομο αφαιρεί τη δυνατότητα χρήσης μονάδων του πόρου από ένα άλλο, ενώ ο αποκλεισμός κάποιου είναι δύσκολος, ανέφικτος ή με πολύ μεγάλο κόστος.

Επίσης, διακρίνονται τέσσερις (4) τύποι πόρων. Αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

- **«Ανοικτής πρόσβασης»:** Πόροι ελεύθεροι / προσβάσιμοι σε όλες και όλους.
- **«Ιδιωτικοί»:** Υπάρχουν ιδιωτικά περιουσιακά δικαιώματα που αποδίδονται σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα αποκλείοντας «τρίτους» από τη χρήση του πόρου.
- **«Δημόσιου»:** Τα δικαιώματα χρήσης του πόρου ανήκουν στο κράτος.
- **«Κοινής ιδιοκτησίας»:** Τα περιουσιακά δικαιώματα αποδίδονται σε μία κοινότητα (αλληλοεξαρτώμενων) μελών (Feeny et al, 1990).

Από την άλλη, σχετικά με τους «κοινούς πόρους», σύμφωνα με τον Schlager και την Ostrom (1992), υπάρχουν πέντε (5) τύποι περιουσιακών δικαιωμάτων. Να σημειωθεί ότι ο όρος «περιουσιακό δικαίωμα» αναφέρεται στο δικαίωμα ενός φυσικού προσώπου ή μίας ομάδας προσώπων ή μίας οντότητας (π.χ. κράτος, εταιρεία νομικά πρόσωπα, συνεταιρισμοί κ.λπ.) σχετικά με τη χρήση, τη διαχείριση, τη μεταβίβαση και την πρόσβαση ή τον αποκλεισμό τρίτων από έναν υλικό ή άυλο πόρο. Οι πέντε τύποι είναι:

- **«Πρόσβαση»:** Το δικαίωμα πρόσβασης σε μία σαφώς οριοθετημένη φυσική περιοχή.
- **«Χρήση»:** Το δικαίωμα άντλησης μονάδων του πόρου.
- **«Διαχείριση»:** Το δικαίωμα αυτοθέσμησης και ρύθμισης των εσωτερικών κανόνων λειτουργίας.
- **«Αποκλεισμός»:** Ποια/ποιος έχει το δικαίωμα πρόσβασης στις μονάδες του πόρου, καθώς και αν μπορεί (και με ποιον τρόπο) να μεταβιβάσει το δικαίωμα αυτό.
- **«Μεταβίβαση»:** Το δικαίωμα πώλησης / μίσθωσης των δικαιωμάτων πρόσβασης / διαχείρισης / αποκλεισμού.

1.3 Πόρος Κοινής Δεξαμενής (ΠΚΔ) & Μονάδα Πόρου

Συχνά γίνεται παρανόηση και σύγχυση μεταξύ των όρων: α) «πόρος κοινής δεξαμενής και β) «μονάδες πόρου». Ενώ πρέπει κανείς να έχει κατά νου ότι το περιεχόμενο των δύο αυτών όρων βρίσκεται σε μία διαρκή αλληλεξάρτηση, ταυτόχρονα οφείλει ν' αναγνωρίζει τη μεταξύ τους διάκριση.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την E. Ostrom (2002, σελ. 59): «ο όρος "πόρος κοινής δεξαμενής" αναφέρεται σε ένα φυσικό ή τεχνητό σύστημα πόρου το οποίο είναι αρκετά μεγάλο ώστε να είναι δαπανηρός (αλλά όχι αδύνατος) ο αποκλεισμός ατόμων που πιθανόν να αποκόμιζαν οφέλη από τη χρήση του». Για παράδειγμα, τέτοια συστήματα είναι τα αρδευτικά κανάλια, τα υπόγεια ύδατα, τα ποτάμια, οι βοσκότοποι κ.λπ.

Από την άλλη ως «μονάδα πόρου» ορίζεται, σύμφωνα με την E. Ostrom (2002, σελ. 60), «αυτό που τα άτομα οικειοποιούνται ή χρησιμοποιούν από τα συστήματα πόρων». Για παράδειγμα, ως αντιστοιχία των παραπάνω ΠΚΔ, είναι τα κυβικά μέτρα νερού που

αντλούνται από ένα υδάτινο ορίζοντα, οι τόνοι τροφής που καταναλώνονται από τα ζώα σ' έναν βοσκότοπο κ.λπ. Στο σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα χρήσιμο να διασαφηνιστεί ότι: «η διαδικασία άντλησης μονάδων πόρου από ένα σύστημα πόρου ονομάζεται "οικειοποίηση"» και «αυτοί που αντλούν τέτοιου είδους μονάδες "οικειοποιητές"» (Όστρομ, 2002, σελ. 60). Επίσης, η E. Ostrom μεταχειρίζεται τον όρο «παραγωγός» για όποιον φροντίζει² για τη μακροχρόνια διατήρηση τού συστήματος πόρου, ενώ τον όρο «παροχείς» για αυτούς που μεριμνούν για την παροχή ενός ΠΚΔ (Όστρομ, 2002, σελ. 61). Για να γίνουν οι παραπάνω όροι κατανοητοί δίνει ένα απλό παράδειγμα, σύμφωνα με το οποίο: «Μια εθνική κυβέρνηση μπορεί να είναι ο παροχέας ενός αρδευτικού συστήματος με την έννοια ότι κανονίζει τη χρηματοδότηση και το σχεδιασμό του. Στη συνέχεια μπορεί να κανονίζει με τους ντόπιους αγρότες την παραγωγή και τη συντήρησή του. Αν παραχωρηθεί στους ντόπιους αγρότες η αρμοδιότητα της συντήρησής του, τότε αυτοί γίνονται ταυτόχρονα οι παροχείς και οι παραγωγοί των δραστηριοτήτων συντήρησης που σχετίζονται με έναν ΠΚΔ» (Όστρομ, 2002, σελ 61).

1.4 «Τραγωδία των κοινών»

Ο όρος «τραγωδία των κοινών» πρωτοεμφανίστηκε στη δημόσια σφαίρα το έτος 1968 μέσα από τις γραμμές ενός άρθρου (The Tragedy of the Commons) του οικολόγου Garret Hardin και ταυτίστηκε με τη σταδιακή υποβάθμιση ενός πόρου (Αρβανιτίδης και Παπαγιαννίτσης, 2020).

Πιο συγκεκριμένα, ο αρθρογράφος, παίρνοντας, ως αφετηρία της σκέψης του, το παράδειγμα ενός βοσκότοπου τόν οποίο μοιράζονται πολλοί ιδιοκτήτες αγελάδων για τη βοσκή των ζωντανών τους αναπτύσσει ένα θεωρητικό σενάριο. Βάσει αυτού η επιθυμία του εκάστοτε βοσκού για μεγιστοποίηση των κερδών του θα τον ωθήσει στην απόφαση να αυξήσει τον πληθυσμό του κοπαδιού του. Αυτό θα οδηγήσει αναπόφευκτα στο φαινόμενο της υπερβόσκησης, η οποία με τη σειρά της θα προκαλέσει τη σταδιακή υποβάθμιση και τελικά την καταστροφή του βοσκοτόπου (Ostrom, 2008).

Η έλλειψη, λοιπόν, δικαιωμάτων ιδιοκτησίας σ' ένα κοινό μετατρέπει, κατά τον G. Hardin, τους «οικειοποιητές» σε «free – riders». Αυτό σημαίνει ότι οι τελευταίοι δεν ενδιαφέρονται παρά μόνο για την έμπρακτη μεγιστοποίηση του κέρδους τους, αδιαφορώντας για την

² «κατασκευάζει, επισκευάζει ή παίρνει μέτρα» (βιβλίο, σελ. 61)

αειφορία του κοινού πόρου, γεγονός που αναπόφευκτα θα οδηγήσει στην καταστροφή του («Τραγωδία των κοινών»). Η εν λόγω θεωρία³ υιοθετήθηκε και από ένα μέρος των σύγχρονων οικονομολόγων και πολιτικών, οι οποίοι με τη σειρά τους υποστηρίζουν ότι η αγορά μπορεί και πρέπει να αναλάβει το ρόλο του εγγυητή για την εξασφάλιση τής βιωσιμότητας των κοινών πόρων. Θέση που ανοίγει διάπλατα την κερκόπορτα των ιδιωτικοποιήσεων με ό, τι συνεπάγονται αυτές για τους «οικειοποιητές» αλλά και τον ίδιο τον πόρο.

Από την άλλη μεριά υπάρχουν αυτοί που υποστηρίζουν ότι τον ρόλο του εγγυητή για την ορθή χρήση και τελικά τη βιωσιμότητα των κοινών πόρων μπορεί να τον διαδραματίσει το κράτος και συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Ophuls, «... μια κυβέρνηση με ισχυρές εξαναγκαστικές εξουσίες» (Όστρομ, 2002, σελ. 30). Μέσα από κατάλληλες νομοθετικές παρεμβάσεις, σύσταση μηχανισμών αυστηρής επιτήρησης και αυστηροποίησης των ποινών.

Απέναντι στις παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις η E. Ostrom, βραβευμένη με το Νόμπελ στις Οικονομικές επιστήμες (2009), τοποθετείται ενάντια στην ιδιωτικοποίηση και στον κρατικό έλεγχο ως προς τη διαχείριση των κοινών πόρων, προτείνοντας την αυτό-διαχείρισή τους από μία κοινότητα, αυτή των οικειοποιητών, μέσω δημοκρατικών διαδικασιών και ρητών κανόνων⁴.

1.5 «Το δίλημμα τού φυλακισμένου»

Το «δίλημμα τού φυλακισμένου» είναι ένα από τα γνωστά προβλήματα τής θεωρίας των παιγνίων. Σ' αυτό εξετάζεται η στρατηγική αλληλεπίδραση δύο ή περισσότερων ανθρώπων που βρίσκονται κάτω από μία συγκεκριμένη κατάσταση, ενώ τονίζεται ότι η καλύτερη επιλογή του κάθε μέρους – υποκειμένου δεν είναι ταυτόχρονα και η καλύτερη για το σύνολο – κοινωνία. Καταδεικνύεται, δηλαδή, η διάσταση μεταξύ ατομικού και κοινωνικού συμφέροντος. Πιο συγκεκριμένα, το δίλημμα τού φυλακισμένου περιγράφει τ' ακόλουθα: Έστω ότι δύο ύποπτοι συλλαμβάνονται και κατηγορούνται με το αδίκημα τής κλοπής. Καθένας από τους δύο υπόπτους τοποθετείται για ανάκριση σε ξεχωριστό δωμάτιο και έρχεται αντιμέτωπος με το εξής δίλημμα:

³ Χαρακτηρίζεται από πολλούς ως «φιλο-καπιταλιστικές».

⁴ Βλ. Elinor Ostrom (σελ. 8): Οι οκτώ (8) αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ.

- Να μείνει σιωπηλός, δηλαδή να μην αποκαλύψει τον συνεργάτη του.
- Να «μιλήσει», δηλαδή ν' αποκαλύψει τον συνεργάτη του.

Τα σενάρια εξέλιξης της υπόθεσης είναι τ' ακόλουθα:

- Αν αμφότεροι παραμείνουν σιωπηλοί οι ποινές που θα τους επιβληθούν θα είναι σχετικά ελαφριές [π.χ. 1 έτος φυλάκιση].
- Αν ο ένας αποκαλύψει τον άλλο, οι ποινές και των δύο θα είναι μέτριας βαρύτητας [π.χ. 5 έτη φυλάκισης].
- Αν ο ένας αποκαλύψει τον συνεργάτη του και ο άλλος μείνει σιωπηλός, τότε ο πρώτος θ' αφευθεί ελεύθερος και ο δεύτερος θα καταδικαστεί με τη μέγιστη δυνατή ποινή [π.χ. 20 έτη φυλάκισης].

Αναλύοντας τα παραπάνω μπορεί κανείς να υποστηρίξει τα εξής:

- Ατομικά, κάθε ύποπτος – συλληφθείς θα είχε το συμφέρον να προδώσει τον άλλο (συνεργάτη του), καθώς αυτό θα του εξασφάλιζε είτε την ελευθερία είτε μία μέτρια ποινή (στη χειρότερη), αποφεύγοντας τη βαρύτερη κάθειρξη.
- Συλλογικά, αν και οι δύο μείνουν σιωπηλοί (δηλαδή, συνεργαστούν μεταξύ τους) τότε θα μειώσουν το ρίσκο μιας βαριάς ποινής.

Τα παραπάνω, λοιπόν, αποκαλύπτουν τη σύγκρουση μεταξύ της ατομικής λογικής και του συλλογικού συμφέροντος. Ταυτόχρονα, επισημαίνουν το παρακάτω παράδοξο: Ενώ η «συνεργασία» ανάμεσα στις επιμέρους πλευρές δύναται να επιφέρει καλύτερες λύσεις για όλους, παραδόξως, επικρατεί η λογική του ατομικού συμφέροντος (Campbell, 1985).

1.6 «Η λογική της συλλογικής δράσης»

«Η λογική της συλλογικής δράσης» είναι μία έννοια που συνδέεται γενικότερα με τη θεωρία των παιγνίων και αναφέρεται στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει μία ομάδα ή κοινότητα ανθρώπων ως προς την επίτευξη κοινών στόχων ή/και επίλυση κοινών προβλημάτων (Wade, 1987). Αυτό συμβαίνει, πολλές φορές, ακόμα και όταν τα υποκείμενα της ομάδας ή της κοινότητας γνωρίζουν ότι η συνεργασία ανάμεσά τους θα ωφελήσει το σύνολο αυτών.

Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η από κοινού δέσμευση πολλών χωρών για τη μείωση των εκπομπών ρύπων με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και τελικά του πλανήτη.

Ωστόσο, κάθε χώρα δύναται (σκεπτόμενη αποκλειστικά με όρους προσωπικού συμφέροντος) να προσπαθήσει να «εκμεταλλευτεί» προς ίδιον όφελος την εν λόγω «Συμφωνία». Περιμένοντας ότι οι άλλες χώρες – μέλη της «Συμφωνίας» θα κάνουν περισσότερες υποχωρήσεις / παρεμβάσεις σχετικά με την ίδια ή αλλιώς ότι θα εφαρμόσουν πιο αυστηρά τις δεσμεύσεις που εκπορεύονται από τη «Συμφωνία» σε σχέση μ' αυτή. Αυτό έχει ως άμεσο αποτέλεσμα η από κοινού δέσμευση για τήρηση των συμφωνηθέντων να καταρρεύσει και τελικά η «Συμμαχία» ν' αποτύχει να επιτύχει τον κοινό της στόχο. Οπότε, ακόμα μία φορά⁵ διαπιστώνεται η απόσταση ανάμεσα στο ατομικό και το συλλογικό συμφέρον και η ρωγμή που προκαλείται ανάμεσά τους.

1.7 Elinor Ostrom: Οι οκτώ (8) αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ

Η Ε. Ostrom, οικονομολόγος και πολιτικός επιστήμονας, υπήρξε η πρώτη γυναίκα που έλαβε (2009) το Βραβείο Νόμπελ στην Οικονομική Επιστήμη για την προσέγγισή της ως προς τη διαχείριση των κοινών πόρων.

Έχοντας βαθιά πίστη στις αφανείς δυνάμεις των τοπικών κοινοτήτων και των υποκειμένων τους, αμφισβήτησε και ήρθε σε ρήξη με τις παραδοσιακές αντιλήψεις που θεωρούσαν ότι μια κοινότητα δεν είναι ικανή να διαχειριστεί από κοινού και με τρόπο αποτελεσματικό⁶ έναν πόρο χωρίς να υπάρξει κάποια εξωτερική ρυθμιστική παρέμβαση είτε από το κράτος είτε από την αγορά. Με άλλα λόγια αντιπαρατέθηκε απέναντι στην κυρίαρχη αντίληψη ότι η ορθολογική διαχείριση ενός πόρου επαφίεται είτε σ' ένα πατερναλιστικό κράτος είτε στους νόμους της ελεύθερης αγοράς. Μάλιστα, αντιπρότεινε ότι τα υποκείμενα των τοπικών κοινοτήτων δύνανται να διαχειριστούν από κοινού, με τον πλέον ορθολογικό τρόπο, τον εκάστοτε πόρο, αρκεί ν' ακολουθήσουν μία σειρά συνθηκών που τις ονόμασε: «Αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ» και οι οποίες αναλύονται διεξοδικά παρακάτω (Οστρομ, 2002).

Σύμφωνα, λοιπόν, με (εμπειρική) έρευνα της Ε. Ostrom, η επιτυχής από κοινού διαχείριση των ΠΚΔ στηρίζεται σε οκτώ (8) σημεία – αρχές. Βέβαια, όπως σημειώνει και η ίδια: «Δεν μπορώ προς το παρόν να ισχυριστώ ότι αυτές οι αρχές σχεδιασμού είναι αναγκαίες συνθήκες

⁵ Βλ. «Το δίλημμα του φυλακισμένου».

⁶ Δηλαδή να κάνει ορθολογική χρήση αυτού ώστε να ικανοποιεί τις ανάγκες των υποκειμένων της και ταυτόχρονα να προστατεύει τον πόρο.

για την επίτευξη θεσμικής ευρωστίας σε περιβάλλοντα ΠΚΔ» (Όστρομ, 2002, σελ. 143), συμπληρώνοντας, όμως, παρακάτω ότι: «Μπορώ όμως να ισχυριστώ ότι, αφού ολοκληρωθεί η περαιτέρω θεωρητική μελέτη, θα είναι δυνατόν να προσδιοριστεί ένα σύνολο αναγκαίων αρχών σχεδιασμού και ότι αυτό το σύνολο θα περιέχει τον πυρήνα όσων προσδιορίστηκαν» (Όστρομ, 2002, σελ. 143). Οι «αρχές» αυτές είναι:

1. Τα σαφή καθορισμένα όρια:

Σημαίνει ότι τόσο τα σύνορα, όσο και τα όρια του ΠΚΔ είναι προσδιορισμένα με τρόπο σαφή και ευκρινή. Το ίδιο και ποια/ποιος έχει το δικαίωμα να κάνει χρήση αυτού. Η ίδια η Ostrom σημειώνει ότι τα χαρακτηριστικά του εκάστοτε πόρου είναι ιδιαίτερα σημαντικά, αναφέροντας πώς πόροι με σαφή όρια και μικρό μέγεθος είναι εκ των πραγμάτων πιο εύκολα διαχειρίσιμοι.

2. Η αρμονία μεταξύ κανόνων οικειοποίησης και παροχής και τοπικών συνθηκών:

Είναι σημαντικό οι ρητά διατυπωμένοι κανόνες σχετικά με την από κοινού διαχείριση – χρήση ενός ΠΚΔ ν' ανταποκρίνονται στις εκάστοτε ιδιαιτερότητες και τελικά στις πραγματικές ανάγκες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο εντάσσεται.

3. Οι διακανονισμοί συλλογικής επιλογής:

Η Ε. Ostrom (2002) τονίζει ότι είναι σημαντικό οι οικειοποιητές του πόρου να είναι σε θέση να συν-διαμορφώνουν, ν' αποφασίζουν από κοινού και να έχουν τη δυνατότητα ν' αναθεωρούν / τροποποιούν, μέσω όσο το δυνατόν πιο άμεσο-δημοκρατικών διαδικασιών, τους κανόνες με τους οποίους καθορίζεται η διαχείριση – χρήση του πόρου, μιας και επηρεάζονται άμεσα οι ίδιοι από αυτούς.

4. Η επιτήρηση τού πόρου:

Για την ορθή διαχείριση – χρήση του πόρου και τελικά για την προστασία αυτού, επιβάλλεται να λαμβάνει χώρα αυστηρή επιτήρηση ως προς την εφαρμογή και τήρηση των κανόνων, είτε από τους ίδιους τους οικειοποιητές είτε από εξωτερικά ορισμένους (εκ των οικειοποιητών) συνεργάτες. Σε κάθε περίπτωση οι παρατηρητές οφείλουν να λογοδοτούν στους υπόλοιπους οικειοποιητές, σχετικά με την κατάσταση τού πόρου, την τήρηση των κανόνων και τον τρόπο διαχείρισης – χρήσης αυτού. Η επιτήρηση αυτή πραγματοποιείται, φυσικά, εντός των σαφώς καθορισμένων ορίων του πόρου και της διαχειριστικής του κοινότητας .

5. Οι κυρώσεις (κλιμακούμενες):

Είναι σημαντικό να υπάρχουν κυρώσεις για τους παραβάτες των κανόνων ή/και τους λαθρεπιβάτες. Η ύπαρξη κυρώσεων δύναται να λειτουργήσει ανασταλτικά. Κυρίως, όμως, επαναφέρει την αρμονία εντός της κοινότητας. Οι κυρώσεις πρέπει να είναι κλιμακούμενες και ανάλογες της βαρύτητάς τους, ενώ δύναται να επιβάλλονται είτε από άλλους οικειοποιητές είτε από ορισμένους (εκ των οικειοποιητών) εξωτερικούς συνεργάτες.

6. Οι μηχανισμοί επίλυσης διαμάχης:

Για την εύρυθμη «ζωή» των μελών της κοινότητας και τελικά του ίδιου τού πόρου είναι αναγκαίο να υπάρχουν από κοινού θεσμοθετημένοι μηχανισμοί επίλυσης συγκρούσεων / προβλημάτων / διχογνωμιών, οι οποίοι να είναι εύκολα προσβάσιμοι σ' όλους τους οικειοποιητές. Σημαντική λεπτομέρεια αποτελεί οι θεσμοί αυτοί να είναι χαμηλού ή/και μηδενικού κόστους ώστε ν' αποτρέπονται πιθανοί αποκλεισμοί.

7. Η αυτοδιάθεση, αναγνωρισμένη από εξωτερικές ή/και ανώτερες αρχές:

Οι οικειοποιητές του πόρου έχουν το αναφαίρετο δικαίωμα να επινοήσουν τους δικούς τους θεσμούς. Το δικαίωμα τής αυτοθέσμησης και τελικά της αυτοδιάθεσης πρέπει να γίνεται απόλυτα σεβαστό από τις εξωτερικές διοικητικές αρχές και εξουσίες, προκειμένου η κοινότητα – ως η άμεσα επωφελούμενη από τον πόρο – να δρα συνδυαστικά σύμφωνα με τις πραγματικές και αντικειμενικές ανάγκες αυτής και του πόρου.

8. Οι ενσωματωμένες επιχειρήσεις:

Κατά την Ε. Ostrom ένα μεγάλο σε μέγεθος αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα έχει μία πολυεπίπεδη οργάνωση και δομή, με μικρότερες εμφωλευμένες αλληλένδετες αυτοδιαχειριζόμενες μονάδες δημιουργώντας μία πολυκεντρική οργάνωση.

1.8 Ένα παράδειγμα από τις Φιλιππίνες: «Οι αρδευτικές κοινότητες των Zanjeras»

Όπως μας πληροφορεί η Ε. Ostrom: «Οι σύγχρονες zanjeras προέρχονται από μια μείζονα παραδόσεων, συμπεριλαμβανομένης και της ισπανικής⁷» (Οστρομ, 2002, σελ. 132). Πρόκειται για έναν παραδοσιακό τύπο οργάνωσης με σκοπό την από κοινού διαχείριση των υδάτινων πόρων για την εξυπηρέτηση των αρδευτικών αναγκών των καλλιεργητών – οικειοποιητών.

Οι zanjeras ιδρύθηκαν από ιδιοκτήτες γης – καλλιεργητές που αποφάσισαν να κατασκευάσουν από κοινού διάφορα αρδευτικά έργα, αλλά και από δυνάμει ιδιοκτήτες γης – καλλιεργητές. Τα βασικά τους χαρακτηριστικά είναι: α) οι μικρής κλίμακας κοινότητες αρδευτών, β) η από κοινού συντήρηση των αρδευτικών καναλιών, γ) η συλλογική φρούρηση τού αρδευτικού συστήματος και τήρηση των κανόνων, δ) η δημοκρατική επιλογή των αξιωματούχων, ε) η αυτοθέσμιση / από κοινού ρύθμιση του κανονιστικού πλαισίου (Οστρομ, 2002).

Αξιοσημείωτη είναι η σύμβαση: «biang di daga = μοίρασμα της γης, η οποία προβλέπει το εξής: Ενοικιαστές αγρότες δύνανται να συνασπιστούν για το σχεδιασμό και υλοποίηση ενός αρδευτικού συστήματος σε μια περιοχή που πρότερα ήταν μη αρδεύσιμη (Οστρομ, 2002), με αντάλλαγμα «το δικαίωμα να καλλιεργούν ένα καθορισμένο τμήμα της νέας αρδεύσιμης γης» (Οστρομ, 2002, σελ 132).

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι με τη συγκρότηση μιας ένωσης, κάθε αρχικό μέλος στη zanjera αποκτά μία μετοχή, γνωστή ως «atar» (Οστρομ, 2002). Η απόκτηση τής εν λόγω μετοχής δίνει αυτοδίκαια σε κάθε μέλος μία ψήφο αλλά και «το δικαίωμα να καλλιεργήσει το μερίδιο που του αναλογεί από τη γη που θα αποκτήσει η zanjeras» (Οστρομ, 2002, σελ. 132). Ταυτόχρονα, βέβαια, προσδιορίζεται και η υποχρέωση τού καλλιεργητή – μέλους σχετικά με τα υλικά και την εργασία⁸ που οφείλει να προσφέρει στην αρδευτική κοινότητα. Ακόμα, πρέπει να τονιστεί ότι τα μέλη της κοινότητας zanjera προχωρούν στην εκλογή ενός επικεφαλής, ενός γραμματέα και ενός ταμιά⁹. Δουλειά του επικεφαλής είναι η κινητοποίηση

⁷ Κοινά σημεία με τα αρδευτικά συστήματα huerta στην Ισπανία.

⁸ «Κάθε κάτοχος atar είναι υποχρεωμένος να συνεισφέρει μία ημέρα εργασίας κατά τη διάρκεια κάθε περιόδου εργασίας που καθορίζει η zanjera, καθώς και ένα μέρος των υλικών που απαιτούνται για την κατασκευή» (Οστρομ, 2002, σελ. 132).

⁹ «Στις μεγαλύτερες ενώσεις επιλέγουν επίσης επιστάτες και αρχηγούς ομάδων για να επιβλέπουν τα έργα κατασκευής» (Οστρομ, 2002, σελ.133).

των μελών ώστε αυτά να προσφέρουν, σε έκτατες και κρίσιμες καταστάσεις, τη σωματική τους εργασία (που είναι σε πολλές περιπτώσεις εξαντλητική). Βέβαια, η εν λόγω κινητοποίηση δε βασίζεται αποκλειστικά στην πειθώ, αλλά και στην ύπαρξη κινήτρων και κυρώσεων.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν αρκετά περιοριστικοί κανόνες ως προς τη διανομή του νερού. Αυτό σημαίνει ότι όταν το νερό είναι άφθονο, κυλάει ελεύθερο σε όλο το σύστημα και κάθε μέλος δύναται να το εκμεταλλευτεί κατά βούληση. Από την άλλη όταν το νερό δεν αρκεί τότε τίθεται σε εφαρμογή ένα περιστροφικό σύστημα για την δικαιότερη και ισότιμη κατανομή των υδάτων σε όλα τα μέλη, με προτεραιότητα στα χωράφια που έχουν αντικειμενικά μεγαλύτερη ανάγκη. Την περίοδο αυτή οι μηχανισμοί επιτήρησης είναι ιδιαίτερα ενεργοί και οι έλεγχοι αυστηροί (Όστρομ, 2002).

1.9 Οι επτά (7) συνεταιριστικές αρχές

Σύμφωνα με τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση (ICA, 1995), ως συνεταιρισμός ορίζονται: «οι αυτόνομες ενώσεις προσώπων που συγκροτούνται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους δια μέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης», ενώ διέπονται από μία σειρά αρχών βάσει των οποίων καθορίζονται οι κατευθυντήριες γραμμές τους.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονιστεί ότι πολλοί συνεταιρισμοί μέσα από ανοιχτές και δημοκρατικές διαδικασίες (συν)διαχειρίζονται «κοινού πόρους»: παράδειγμα αποτελεί το αρδευτικό νερό. Σκοπός τους η εκπλήρωση των οικονομικών και κοινωνικών τους αναγκών, ταυτόχρονα με την προστασία του πόρου¹⁰. Ένας τέτοιος συνεταιρισμός είναι και ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου, το παράδειγμα τού οποίου αναλύεται διεξοδικά στο επόμενο Κεφάλαιο.

¹⁰ Μιας και ο πόρος αποτελεί το θεμέλιο λίθο της συνεταιριστικής δραστηριότητας.

Συνεταιριστές Αρχές

1^η Συνεταιριστική αρχή: Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή

«Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοικτές σε όλους τους ανθρώπους που είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και πρόθυμοι να αποδεχτούν τις ευθύνες της συμμετοχής τους ως μέλη, δίχως καμία διάκριση φύλου, κοινωνική, φυλετική, πολιτική ή θρησκευτική».

2^η Συνεταιριστική αρχή: Δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών

«Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις που ελέγχονται από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στον καθορισμό των πολιτικών τους και την λήψη των αποφάσεων. Οι άνδρες και οι γυναίκες που υπηρετούν ως εκλεγμένοι αντιπρόσωποι είναι υπόλογοι έναντι των μελών. Στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς η ψήφος του κάθε μέλους έχει την ίδια βαρύτητα σύμφωνα με τον κανόνα “ένα μέλος, μια ψήφος”, οι συνεταιρισμοί ανωτέρων βαθμίδων οργανώνονται επίσης κατά δημοκρατικό τρόπο».

3^η Συνεταιριστική αρχή: Οικονομική συμμετοχή των μελών

«Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα στο κεφάλαιο του συνεταιρισμού τους και στον έλεγχό του με δημοκρατικές μεθόδους. Μέρος, τουλάχιστον, αυτού του κεφαλαίου είναι συνήθως η κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Τα μέλη συνήθως λαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση, αν λαμβάνουν, για το κεφάλαιο το οποίο καταβάλλουν ως προϋπόθεση για την συμμετοχή τους. Τα μέλη διαθέτουν τα πλεονάσματα για όλους ή μερικούς από τους ακόλουθους σκοπούς: την ανάπτυξη του συνεταιρισμού τους, πιθανόν για την δημιουργία αποθεματικών, μέρος των οποίων τουλάχιστον θα είναι αδιαίρετο, για την παραχώρηση ωφελημάτων στα μέλη αναλογικά με τις συναλλαγές τους με το συνεταιρισμό και για την προώθηση άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη».

4^η Συνεταιριστική αρχή: Αυτονομία και ανεξαρτησία

«Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες, οργανώσεις αυτοβοήθειας που ελέγχονται από τα μέλη τους. Εάν συνάψουν συμφωνίες με άλλους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, ή εάν εξασφαλίσουν κεφάλαιο από εξωτερικές πηγές, θα πρέπει να το πράττουν με όρους οι οποίοι θα διασφαλίζουν τον δημοκρατικό έλεγχο που ασκείται από τα μέλη τους και θα διατηρούν την συνεταιριστική αυτονομία τους».

5^η Συνεταιριστική αρχή: Εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και πληροφόρηση

«Οι συνεταιρισμοί εξασφαλίζουν εκπαίδευση και κατάρτιση για τα μέλη, τους αιρετούς αντιπροσώπους, τους διευθυντές και τους υπαλλήλους τους έτσι ώστε να μπορούν να συμβάλλουν ενεργά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους. Ενημερώνουν το κοινό, ειδικότερα τη νέα γενιά και τους ηγέτες της κοινής γνώμης, για τη φύση του συνεργατισμού και τα οφέλη που προσφέρει».

6^η Συνεταιριστική αρχή: Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών

«Οι συνεταιρισμοί εξυπηρετούν τα μέλη τους περισσότερο αποτελεσματικά και ενδυναμώνουν το συνεταιριστικό κίνημα συνεργαζόμενοι μεταξύ τους σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο».

7^η Συνεταιριστική αρχή: Ενδιαφέρον για την κοινότητα

«Οι συνεταιρισμοί εργάζονται για την βιώσιμη ανάπτυξη των κοινοτήτων τους εφαρμόζοντας την πολιτική που αποφασίζετε από τα μέλη τους».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου

2.1 Ο «Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου»

Ο Τοπικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων Έδεσσας (Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου) ιδρύθηκε με το Β.Δ. 3881/58. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ), υποχρεωτικής μορφής Συνεταιρισμός Μη Κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ο οποίος διαχειρίζεται ένα κοινό αγαθό, το αρδευτικό νερό. Συγκεκριμένα, τα υπόγεια και επιφανειακά ύδατα (ΠΚΔ) – εντός των σαφώς προσδιορισμένων ορίων του¹¹ – με σκοπό την άρδευση των καλλιεργειών, την αντικειμενική εξυπηρέτηση των οικειοποιητών – μελών του αλλά και την προστασία του ίδιου του πόρου. Αποτελείται από 4.837 ενεργά μέλη και διοικείται με δημοκρατικό τρόπο από τα αυτά (αυτοθέσμιση), ενώ χρηματοδοτείται αποκλειστικά και μόνο από τις ετήσιες εισφορές των μελών του. Υπάγεται στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και εποπτεύεται από τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας της Περιφερειακής Ενότητας στην οποία ανήκει¹².

Σκοπός του «Οργανισμού», όπως αυτός ορίζεται από το Καταστατικό του (1980), είναι η Διοίκηση, η Συντήρηση και η Λειτουργία των Εγγειοβελτιωτικών Έργων Α΄ και Β΄ τάξεως, που κατασκευάστηκαν με χρήματα τού ελληνικού δημοσίου και παραχωρήθηκαν αποκλειστικά για χρήση σ΄ αυτόν. Πιο συγκεκριμένα, κύριο μέλημα τού Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου είναι:

- «Η συντήρηση και βελτίωση τού υφιστάμενου αρδευτικού δικτύου».
- «Η ορθολογική χρήση των μονάδων του πόρου, δηλαδή των επίγειων και υπόγειων υδάτων, για την προστασία αυτού».
- «Η ίση κατανομή των μονάδων του πόρου, σύμφωνα με τις πραγματικές και αντικειμενικές ανάγκες των οικειοποιητών – μελών του» (Καταστατικό, 1980, σελ. 3).

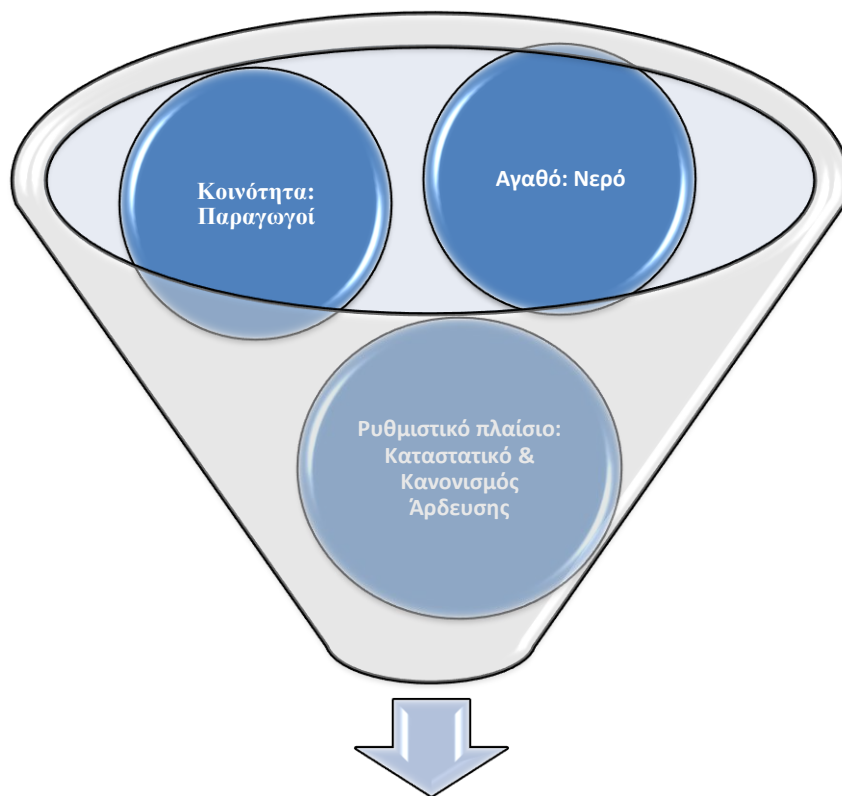
Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου αποτελεί ένα συνεταιριστικό εγχείρημα με οικονομικό και κοινωνικό/πολιτικό υπόβαθρο. Παρουσιάζει ετήσια και συνεχόμενη οικονομική δραστηριότητα¹³ με καταρτισμένο και εγκεκριμένο προϋπολογισμό, ισολογισμό και απολογισμό από την ετήσια Γενική Συνέλευση των μελών του, ενώ

¹¹ 51.000 στρέμματα.

¹² Ως προς τη συντήρηση τού αρδευτικού δικτύου που του παραχωρήθηκε για χρήση από το κράτος.

¹³ Με σκοπό την εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών του, τη συντήρηση / βελτίωση / ανάπτυξη τού συλλογικού αρδευτικού δικτύου και την προστασία του πόρου.

στηρίζεται στη συνύπαρξη και αгаστή συνεργασία των οικειοποιητών – μελών του και των τοπικών κοινοτήτων τους, δημιουργώντας μία ευρύτερη κοινότητα με όλα τα κοινωνικά χαρακτηριστικά (π.χ. συγκρούσεις, ανταγωνισμοί, εθελοντική προσφορά, αλληλοβοήθεια, κοινές διεκδικήσεις κ.λπ.). Τέλος, εντός του «Οργανισμού» καλλιεργείται το πνεύμα της πολιτικής¹⁴ συμμετοχής, υπό το πρίσμα του ενεργού μέλους μέσα από άμεσο-δημοκρατικές διαδικασίες¹⁵ συνδιαμόρφωσης, αυτοθέσμησης, συλλογικής λήψης αποφάσεων και έλεγχου αυτών με στόχο τη διατήρηση τού αυτοδιοίκητου.

Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσάιου

¹⁴ Μη κομματικής.

¹⁵ Συμμετοχή στις τοπικές συνελεύσεις, στις γενικές συνελεύσεις, στις εκλογικές διαδικασίες κ.λπ.

2.2 «Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου»: Πόρος Κοινής Δεξαμενής (ΠΚΔ) & Μονάδα Πόρου

Λαμβάνοντας υπόψη όσα διατυπώθηκαν στην Ενότητα 2.1 μπορεί κανείς να πει ότι στην περίπτωση τού Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου ως «ΠΚΔ» ορίζονται τα επιφανειακά (ποτάμια, αρδευτικά κανάλια) και τα υπόγεια ύδατα (υπόγειες λεκάνες), που βρίσκονται εντός της σαφώς οριοθετημένης ζώνης ευθύνης του «Οργανισμού»¹⁶, ενώ ως «μονάδα πόρου» ορίζεται η ποσότητα νερού που αντλεί προς χρήση / εκμετάλλευση από τους οικειοποιητές του εν λόγω συστήματος πόρου για την εξυπηρέτηση των αρδευτικών τους αναγκών.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι στο παράδειγμα τού Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου ο αρχικός «παροχέας» ήταν το ελληνικό κράτος, καθώς σχεδίασε, χρηματοδότησε και υλοποίησε τα εγχειροβελτιωτικά έργα Α΄ και Β΄ τάξεως. Αμέσως, όμως, παραχώρησε (έως και σήμερα) στους ντόπιους παραγωγούς (οικειοποιητές) την αρμοδιότητα τής συντήρησής τους καθιστώντας τους – ταυτόχρονα – «παροχείς» και «παραγωγούς». Αυτό σημαίνει ότι οι οικειοποιητές – μέλη του «Οργανισμού» είναι πλέον αρμόδια για την προστασία του φυσικού πόρου και τη συντήρηση των εγχειροβελτιωτικών έργων αλλά και την ορθή διαχείριση και διανομή των μονάδων του ΠΚΔ.

¹⁶ Συνολική έκταση 51.000 στρέμματα.

2.3 Ο «Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου» & οι επτά (7) Συνεταιριστικές Αρχές

Σε προηγούμενο κεφάλαιο [βλ. 2.1] είχε γίνει αναφορά στις επτά (7) Συνεταιριστικές Αρχές, σύμφωνα με τη Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία (ICA). Παρακάτω θα γίνει μία προσπάθεια ερμηνείας του κατά πόσο αυτές υιοθετούνται από το συνεταιριστικό εγχείρημα τού Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου.

1^η Συνεταιριστική αρχή: Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή

Σύμφωνα με το Καταστατικό (1980, σελ. 7), εγγράφεται υποχρεωτικά ως μέλος του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου: *«Κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο που κατέχει τουλάχιστον ένα αγροτικό ακίνητο εντός των ορίων δικαιοδοσίας του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου, εξυπηρετείται από τα έργα της αρμοδιότητάς του και εμπίπτει σε μία από τις ακόλουθες σχέσεις:*

- *Ιδιοκτήτες και Νομείς*
- *Σε διχασμό νομής και κυριότητας*
- *Οι από προσωρινή διανομή κάτοχοι*
- *Εμφυτευτές και επιφανειούχοι*
- *Επικαρπωτές με εμπράγματο δικαίωμα χρήσης»,*

Το παραπάνω αναιρεί μεν το στοιχείο της εθελοντικής συμμετοχής και αποχώρησης κάποιας/κάποιου που κατέχει αγροτικό ακίνητο εντός των ορίων δικαιοδοσίας του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου, κρίνεται δε απαραίτητο – εκ των συνθηκών – μιας και είναι ο μοναδικός και ενδεδειγμένος τρόπος άρδευσης αυτού. Από την άλλη, δεν αποκλείεται καμία και κανένας από την ιδιότητα τού μέλους (σ.σ. εφόσον τηρούνται τα άνωθεν) λόγω φύλου, φυλής, θρησκευτικών / πολιτικών πεποιθήσεων και κοινωνικής προέλευσης.

2^η Συνεταιριστική αρχή: Δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών

Όπως ορίζεται στο Καταστατικό (1980, σελ. 10), ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου διοικείται δημοκρατικά από τα μέλη του. Λόγω μεγέθους (4.837 ενεργά μέλη) ακολουθείται ένα μικτό σύστημα που συνδυάζει την άμεση με την αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Αυτό σημαίνει ότι ναι μεν κάθε τέσσερα (4) χρόνια διενεργούνται εκλογές για την ανάδειξη των αντιπροσώπων των Τοπικών Κοινοτήτων και της Γενικής Συνέλευσης αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις¹⁷ που

¹⁷ π.χ. Απόφαση ανάκλησης του αρχικώς ορισθέντα υδρονομικού οργάνου, απόφαση ανάκλησης ενός εκλεγμένου αντιπροσώπου κ.λπ.

ακολουθείται η διαδικασία της άμεσης δημοκρατίας, όπου οι αποφάσεις προκύπτουν απ' ευθείας από τη βάση των οικειοποιητών – μελών της εκάστοτε κοινότητας.

Αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι στις αποφάσεις των Τοπικών Συνελεύσεων και της Γενικής Συνέλευσης¹⁸ ακολουθείται ο κανόνας: ένας μέλος, μία ψήφος. Από την άλλη για την ανάδειξη των αντιπροσώπων των Τοπικών Κοινοτήτων ακολουθείται ένα διαφοροποιημένο μοντέλο, όπου η βαρύτητα τής ψήφου κάθε μέλους καθορίζεται από τον αριθμό των στρεμμάτων που κατέχει.

Ως προς τη διαδικασία: Αρχικά, εκλέγονται¹⁹ τα Τοπικά Συμβούλια Κοινότητας²⁰. Τα μέλη – αντιπρόσωποί τους, πέραν των αρμοδιοτήτων τους στο Τοπικό Συμβούλιο, εκπροσωπούν την κοινότητά τους στη Γενική Συνέλευση τού «Οργανισμού». Με την ολοκλήρωση όλων των τοπικών εκλογικών διαδικασιών²¹ και την ανάδειξη των αντιπροσώπων των Τοπικών Συμβουλίων συγκαλείται Γενική Συνέλευση, όπου τα μέλη της εκλέγουν²² την επταμελή Διοίκηση τού «Οργανισμού». Όλοι οι αντιπρόσωποι, όπως και η εκλεγμένη από τη Γενική Συνέλευση Διοίκηση, είναι δυνάμει ανακλητοί. Αυτό σημαίνει ότι με απόφαση των 2/3 των μελών δύναται να καθαιρεθούν²³.

Ακόμα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το Καταστατικό (1980, σελ. 11) :

- α) Το δικαίωμα τού «εκλέγειν» έχουν όλα τα μέλη του «Οργανισμού»,
- β) Τα μέλη που δεν είναι οικονομικώς τακτοποιημένα δεν έχουν το δικαίωμα τού «εκλέγεσθαι»²⁴,
- γ) Κάθε μέλος της Γενικής Συνέλευσης έχει μία (1) ψήφο.

Ωστόσο, η βαρύτητα της ψήφου των οικειοποιητών – μελών για την ανάδειξη των αντιπροσώπων των Τοπικών Συνελεύσεων καθορίζεται βάσει της συνολικής έκτασης που έχουν στην κατοχή τους (ως ιδιοκτησία), με την ακόλουθη κλίμακα:

¹⁸ Ανώτερο όργανο (εκλεγμένο) διοίκησης τού «Οργανισμού».

¹⁹ Δια μυστικής (κάλπη) και καθολικής ψηφοφορίας των μελών της εκάστοτε κοινότητας.

²⁰ Πρόκειται για τους εκπροσώπους της εκάστοτε Κοινότητας/Αγροκτήματος (χωριού), ενώ ο αριθμός μελών του εκάστοτε Τοπικού Συμβουλίου καθορίζεται από τον αριθμό στρεμμάτων της κάθε Κοινότητας.

²¹ Κάθε κοινότητα δύναται να πραγματοποιεί σε διαφορετικές μέρες και ώρες την εκλογική διαδικασία, εντός πάντα ενός εξ αρχής καθορισμένου ημερολογιακά χρονικού πλαισίου.

²² Δια μυστικής (κάλπη) και καθολικής ψηφοφορίας.

²³ Οπότε κινούνται οι νόμιμες από το Καταστατικό διαδικασίες για την αντικατάστασή τους.

²⁴ Οφείλουν να το τακτοποιήσουν έως την καταληκτική ημερομηνία δήλωσης υποψηφιοτήτων.

1. Από 5στρ. έως και 20στρ. = 1 ψήφος
2. Από 21στρ. έως και 50στρ. = 2 ψήφοι
3. Από 51στρ. και άνω = 3 ψήφοι
4. Οι οικειοποιητές – μέλη που κατέχουν έκταση μικρότερη των 5στρ. για να έχουν δικαίωμα ψήφου πρέπει να προχωρήσουν σε σύμπραξη με τουλάχιστον ακόμα ένα μέλος ή και παραπάνω.

3^η Συνεταιριστική αργή: Οικονομική συμμετοχή των μελών

Τα μέλη του Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου συμμετέχουν ισότιμα στο κεφάλαιο τού «Οργανισμού». Σύμφωνα με το Καταστατικό (1980, σελ. 30): «Κάθε μέλος υποχρεούται να καταβάλλει ως δικαίωμα εγγραφής 30€ μόνο μία φορά, το οποίο συνιστά το αρχικό "Αποθεματικό Κεφάλαιο του Οργανισμού" και περιέρχεται στο τέλος της πρώτης χρεώσεως στο λογαριασμό "Αποθεματικό Κεφάλαιο"». Επίσης, οι οικειοποιητές – μέλη καταβάλλουν²⁵ τις ετήσιες στρεμματικές τους εισφορές²⁶, που αποτελούν το μόνο – ουσιαστικά – σταθερό ετήσιο κεφάλαιο τού «Οργανισμού». Τέλος, μετέχουν ισότιμα²⁷ σε περίπτωση νέων έκτατων δαπανών (π.χ. αποκατάσταση δικτύου μετά από φυσική καταστροφή κ.λπ.), κατόπιν απόφασης έκτατης Γενικής Συνέλευσης.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι ο «Οργανισμός» ως καταστατικά Μη Κερδοσκοπικός δεν αναδιανέμει το δυνάμει ετήσιο απόθεμα στους οικειοποιητές – μέλη του, αλλά είτε το επανεπενδύει για την ανάπτυξη τού²⁸ είτε το διαφυλάσσει ως αποθεματικό για τις δυνάμει μελλοντικές έκτατες ανάγκες του.

4^η Συνεταιριστική αργή: Αυτονομία και ανεξαρτησία

Ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου ως υποχρεωτικής μορφής Μη Κερδοσκοπικός Συνεταιρισμός είναι διοικητικά και οικονομικά αυτόνομος και ανεξάρτητος. Όπως προβλέπει το Καταστατικό (1980, σελ. 14): «Όργανα Διοίκησης του Οργανισμού είναι η Γενική Συνέλευση και το Διοικητικό Συμβούλιο». Αυτό σημαίνει ότι όλες οι αποφάσεις εκπορεύονται από τους δημοκρατικά εκλεγμένους οικειοποιητές – αντιπροσώπους της Γενικής Συνέλευσης και

²⁵ Ανάλογα με τα στρέμματα που κατέχουν εντός του συλλογικού αρδευτικού δικτύου.

²⁶ Όπως αυτές επιβάλλονται μέσω δημοκρατικών διαδικασιών από την ετήσια Γενική Συνέλευση.

²⁷ Και πάλι ανάλογα τα στρέμματα που κατέχουν εντός του συλλογικού αρδευτικού δικτύου.

²⁸ Κατασκευή έργων υποδομής, επιδιορθώσεις δικτύων, επενδύσεις με στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας κ.λπ.

εφαρμόζονται από το εκλεγμένο από τη Γενική Συνέλευση επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο. Επίσης, είναι οικονομικά ανεξάρτητος, καθώς τα μόνα έσοδά του είναι οι ετήσιες εισφορές²⁹ των οικειοποιητών – μελών του ή τα έσοδα από τις χρηματικές ποινές των παραβατών του «Κανονισμού Άρδευσης». Πρέπει να σημειωθεί ότι ουδέποτε έχει χρηματοδοτηθεί από τον Κρατικό Προϋπολογισμό, ενώ η ένταξη σ' ευρωπαϊκά προγράμματα ενεργειακής εξοικονόμησης δεν απώλεσε σε καμία περίπτωση μέρος της διοικητικής και οικονομικής του αυτονομίας και ανεξαρτησίας.

5^η Συνεταιριστική αργή: Εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και πληροφόρηση

Ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου προάγει και εξασφαλίζει τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση των εργαζομένων και των οικειοποιητών – μελών του. Οι εργαζόμενοι σ' αυτόν λαμβάνουν κίνητρα³⁰ για την περαιτέρω εκπαίδευσή τους σε θέματα υδάτινων πόρων, ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού. Επίσης, γίνονται ετήσιες ενδο-συνεταιριστικές επιμορφώσεις σε θέματα που άπτονται του αντικειμένου τους (π.χ. τεχνικές αποκατάστασης αρδευτικού δικτύου, ημερίδες διαχείρισης οικονομικών πόρων κ.λπ.). Τέλος, ο «Οργανισμός» ενημερώνει και πληροφορεί τα μέλη του για τις διάφορες συνεταιριστικές εξελίξεις, τους τρόπους ορθής χρήσης των μονάδων του πόρου, τους τρόπους και τα μέσα προστασίας του ΠΚΔ, τον τρόπο ορθή λειτουργίας και χρήσης τού συλλογικού αρδευτικού δικτύου κ.λπ.

6^η Συνεταιριστική αργή: Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών

Ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου συνεργάζεται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο με άλλους Τ.Ο.Ε.Β. Η συνεργασία τους έγκειται σε ανταλλαγή γνώσης, τεχνογνωσίας και πρακτικών εφαρμογών, όπως και στην από κοινού διεκδίκηση έργων από την Περιφέρεια. Επίσης, μετέχει – μέσω των αντιπροσώπων του³¹ – στις τοπικές, περιφερειακές και πανελλαδικές συνελεύσεις των Ο.Ε.Β., που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη ενός κοινού σχεδίου δράσεων και διεκδικήσεων για τη βιωσιμότητα των εγχειρημάτων, τον εκσυγχρονισμό των δικτύων, τη διασφάλιση των εργαζομένων και την καλύτερη εξυπηρέτηση των οικειοποιητών – μελών του.

²⁹ Ορισμένες από τη Γ.Σ. στην αρχή κάθε έτους.

³⁰ π.χ. Άδειες, μισθολογικά bonus κ.λπ.

³¹ Εκλεγμένα από τη Γ.Σ. μέλη του Δ.Σ.

7^η Συνεταιριστική αρχή: Ενδιαφέρον για την κοινότητα

Ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου δια μέσου των δημοκρατικά εκλεγμένων οργάνων διοίκησης³² συμβάλλει με τις παρεμβάσεις του στις υφιστάμενες υποδομές αλλά και με νέα έργα³³ (στο μέτρο του δυνατού) στην κάλυψη ευρύτερων αναγκών των τοπικών κοινοτήτων. Για παράδειγμα κατά το παρελθόν ο «Οργανισμός» έχει προχωρήσει για σύντομο χρονικό διάστημα – μετά από αίτημα των εκάστοτε Δημοτικών Τοπικών Κοινοτήτων³⁴ – στην έκτακτη παραχώρηση γεωτρήσεων³⁵ του για την κάλυψη των υδρευτικών τους αναγκών, λόγω βλάβης των γεωτρήσεων της ΔΕΥΑ κ.ά.

Από τα παραπάνω, λοιπόν, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι το συνεταιριστικό εγχείρημα του Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου ακολουθεί τις επτά (7) συνεταιριστικές αρχές, όπως αυτές έχουν οριστεί από τη Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία (ICA).

2.4 Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου & οι οκτώ (8) «Αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ» (E. Ostrom)

Ως «αρχές σχεδιασμού», η E. Ostrom, ορίζει μία συνθήκη που επιτρέπει την ερμηνεία της επιτυχίας των συλλογικών θεσμών των ΠΚΔ, καθώς και της επίτευξης συμμόρφωσης των οικειοποιητών στους από κοινού διαμορφωμένους κανόνες (Όστρομ, 2002, σελ. 143). Σχετικά με τον Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου και τις εν λόγω «αρχές σχεδιασμού» μπορούν να διατυπωθούν τα παρακάτω:

1. Σαφώς καθορισμένα όρια

Ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου, από συστάσεώς του³⁶, έχει σαφώς προσδιορισμένα χωρικά όρια δικαιοδοσίας, τα οποία δεν έχουν τροποποιηθεί και είναι αποτυπωμένα μ' ευκρίνεια σε χάρτες³⁷. Σ' αυτούς, εκτός από τα φυσικά³⁸ προκαθορισμένα όριά του, διακρίνεται και το «Αρδευτικό Έργο Ανατολικού Βερμίου³⁹», δηλαδή η πορεία του συλλογικού δικτύου

³² Τοπικές Συνελεύσεις, Γενική Συνέλευση, Διοικητικό Συμβούλιο.

³³ Εγγειοβελτιωτικά.

³⁴ Π.χ. Κοινότητα Αρσενίου, Πλατάνης, Σεβ/νων.

³⁵ Εφόσον πληρούν τους υγειονομικούς όρους και γίνονται οι απαραίτητες γραφειοκρατικές διαδικασίες.

³⁶ Β.Δ.3881/58.

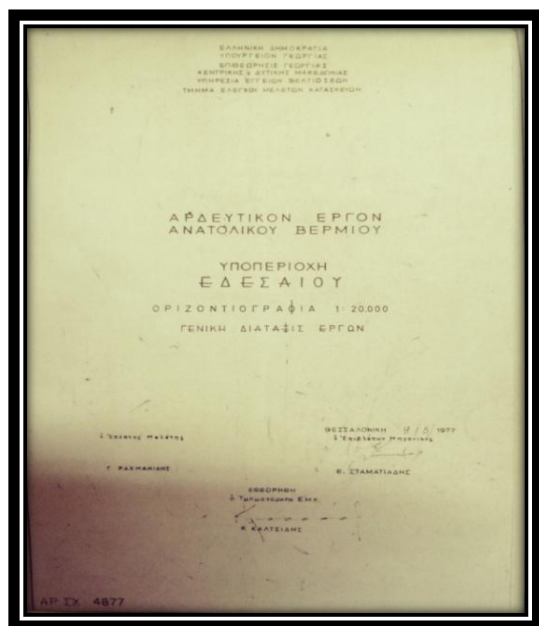
³⁷ Βλ. Εικόνα 1 & 2.

³⁸ Ποταμός Μογλενίτσας και Τάφος 66.

³⁹ Υποπεριοχή Έδεσσαίου.

άρδευσης⁴⁰. Οι Τοπικές Κοινότητες / Αγροκτήματα που αποτελούν το «σώμα» του Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου είναι 12, οι ακόλουθες:

- Τ.Κ. Μεσημερίου
- Τ.Κ. Έδεσσας⁴¹
- Τ.Κ. Φλαμουριάς
- Τ.Κ. Πλατάνης
- Τ.Κ. Ριζαρίου
- Τ.Κ. Σεβαστιανών
- Τ.Κ. Ριζού
- Τ.Κ. Προφήτη Ηλία
- Τ.Κ. Αρσενίου
- Τ.Κ. Πετριάς⁴²
- Τ.Κ. Λιποχωρίου
- Τ.Κ. Σκύδρας

Εικόνα 1

Εξώφυλλο ιδρυτικού Καταστατικού
(1958) Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου

Εικόνα 2

Χάρτης αποτύπωσης ορίων δικαιοδοσίας
Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου.

⁴⁰ Πρωτεύοντες / δευτερεύοντες αρδευτικοί αύλακες.

⁴¹ Περιλαμβάνει τους οικισμούς: Εκκληριοχώρι, Προάστιο, Καισαριανά.

⁴² Περιλαμβάνει την πρ. κοινότητα Πλευρώματος.

Επίσης, στο ιδρυτικό Καταστατικό του «Οργανισμού», ορίζεται με τον πλέον ρητό τρόπο ποια/ποιος λογίζεται ως μέλος⁴³ του και κατ' επέκταση έχει δικαίωμα χρήσης του συλλογικού αρδευτικού δικτύου και άντλησης μονάδων πόρου από τον ΠΚΔ. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι η έκταση δικαιοδοσίας του Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου είναι σχετικά μεγάλη, ενώ υπάρχουν και πολλαπλές κατά τόπους ιδιαιτερότητες, π.χ. μορφολογία εδάφους, στάθμη υπόγειων υδάτων, ποσότητα και ροή επιφανειακών υδάτων, ύπαρξη ή μη γεωτρήσεων κ.λπ., γεγονότα που καθιστούν τη διαχείρισή του ιδιαίτερα πολύπλοκη και αρκετά δύσκολη.

2. Αρμονία μεταξύ κανόνων οικειοποίησης και παροχής και τοπικών συνθηκών

Ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου χαρακτηρίζεται από ένα ενιαίο σύστημα κανόνων για τ' αρδευτικά συστήματα όλων των τοπικών του κοινοτήτων, γεγονός που τον καθιστά, σε κάποιες περιπτώσεις, δύσκαμπτο ως προς την αντιμετώπιση προβλημάτων που οφείλονται στις ιδιαιτερότητες⁴⁴ μίας κοινότητας και του δημιουργεί μία εσωτερική ανισορροπία ως προς την πιο δίκαιη κατανομή των αρδευτικών εισφορών.

Για παράδειγμα, ένα μεγάλο μέρος των εξόδων του είναι η αποπληρωμή της ενέργειας που καταναλώνεται από τις γεωτρήσεις για την άρδευση των αγροτεμαχίων. Ωστόσο υπάρχουν κοινότητες (π.χ. Έδεσσα, Μεσημέρι), όπου δεν υπάρχουν γεωτρήσεις, παρά μόνο αύλακες για την εξυπηρέτηση των μελών του. Ενώ, λοιπόν, στις εν λόγω κοινότητες οι οικειοποιητές χρησιμοποιούν για την άρδευση των αγροτεμαχίων τους τα επιφανειακά νερά και δεν καταναλώνουν ενέργεια, ταυτόχρονα επιβαρύνονται μ' αυτήν, με την απόφαση τής Γενικής Συνέλευσης για μία ενιαία εισφορά στο σύνολο τού «Οργανισμού».

Από την άλλη, με απόφαση τής Γενικής Συνέλευσης, υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς τον κύκλο του νερού σχετικά με ειδικές καλλιέργειες⁴⁵, όπου χρειάζονται συχνότερη και μεγαλύτερη σε ποσότητα άντληση μονάδων του πόρου. Θα πρέπει, όμως, να σημειωθεί ότι ως προς αυτές τις καλλιέργειες εφαρμόζεται και υψηλότερη εισφορά ανά στρέμμα.

⁴³ α) Ιδιοκτήτες και Νομείς, β) Σε διχασμό νομής και κυριότητας, γ) Οι από προσωρινή διανομή κάτοχοι, δ) Εμφυτευτές και επιφανειούχοι, ε) Επικαρπωτές με εμπράγματο δικαίωμα χρήσης, σύμφωνα με το Καταστατικό (1980, Δ. άρθρο 6ο), εγγράφεται υποχρεωτικά ως μέλος του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου.

⁴⁴ π.χ. Μικρότερα αποθέματα υπόγειων ή επιφανειακών υδάτων, μορφολογία εδάφους κ.λπ.

⁴⁵ π.χ. Φυτώρια.

3. Διακανονισμοί συλλογικής επιλογής

Σύμφωνα με την Ε. Ostrom: «Τα περισσότερα άτομα που επηρεάζονται από τους επιχειρησιακούς κανόνες μπορούν να συμμετέχουν στην τροποποίησή τους» (Οστρομ, 2002, σελ. 146). Αυτό συμβάλλει στην αύξηση της αλληλεπίδρασής τους και αυτή με τη σειρά της στη διαμόρφωση μίας «πανοραμικής» εικόνας για τις πραγματικές ανάγκες των οικειοποιητών – μελών του «Οργανισμού».

Στον Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου οι οικειοποιητές – μέλη του «Οργανισμού» έχουν τη δυνατότητα να συζητήσουν και ν' αναθεωρήσουν/αναπροσαρμόσουν τους υπάρχοντες κανόνες ή/και να προτείνουν και να συνδιαμορφώσουν νέους μέσα από ανοιχτές και σαφώς προσδιορισμένες δημοκρατικές διαδικασίες, οι οποίες προβλέπουν: α) συζήτηση στις Τοπικές Συνελεύσεις, β) κατάρτιση προτάσεων, γ) εισήγηση προτάσεων στη Γενική Συνέλευση, δ) συζήτηση στην ολομέλεια της Γενικής Συνέλευσης και ε) απόφαση επί του σχεδίου προτάσεων δια (ανοιχτής ή μυστικής) ψηφοφορίας. Η διαδικασία αυτή είναι ζωτικής σημασίας για την ομαλή λειτουργία του «Οργανισμού», γεγονός που καταδεικνύεται από τις αλλαγές του «Εσωτερικού Κανονισμού Άρδευσης», παρόλο που με τα χρόνια η συχνότητά της φθίνει.

4. Επιτήρηση τού πόρου

Ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου για την ορθή χρήση των μονάδων του πόρου και την προστασία αυτού αλλά και την ισότιμη εξυπηρέτηση των αρδευτικών αναγκών των μελών του, προβαίνει στην όσο το δυνατό αυστηρότερη επιτήρηση τού συλλογικού αρδευτικού του δικτύου. Έτσι, οι ορισμένοι από τη Διοίκηση⁴⁶ τού «Οργανισμού» υδρονομείς⁴⁷ είναι επιφορτισμένοι – πέραν της διανομής του νερού βάσει του «Εσωτερικού Κανονισμού Άρδευσης» – με την επιτήρηση της συμπεριφοράς των οικειοποιητών στην περιοχή δικαιοδοσίας τους⁴⁸. Αυτό σημαίνει ότι είναι υπεύθυνοι για την καταγραφή και αναφορά των παραβάσεων και την εκτέλεση μέρους των ποινών, όπως αυτές έχουν καθοριστεί από το σώμα της Γενικής Συνέλευσης. Μάλιστα, οι υδρονομείς των τοπικών κοινοτήτων ελέγχονται⁴⁹ με τη σειρά τους από τον επόπτη υδρονομέων αλλά και τη Διοίκηση, ενώ λογοδοτούν⁵⁰ στους οικειοποιητές – μέλη του

⁴⁶ Η οποία εξετάζει τις αιτήσεις των ενδιαφερόμενων και λαμβάνει υπόψη τις εισηγήσεις των αντιπροσώπων της εκάστοτε τοπικής κοινότητας.

⁴⁷ Οι υδρονομείς είναι και μέλη του «Οργανισμού». Δύναται η επιλογή και εξωτερικών επιτηρητών, όμως κάτι τέτοιο δεν έχει εφαρμοστεί.

⁴⁸ Είθισται σε κάθε τοπική κοινότητα να υπάρχει ένας ή δύο υδρονομείς, ανάλογα το μέγεθός της.

⁴⁹ Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν κυρώσεις για την πλημμελή εκτέλεση των καθηκόντων τους.

⁵⁰ Στο πλαίσιο μίας Γενικής Συνέλευσης.

«Οργανισμού». Τέλος, πρέπει ν' αναφερθεί ότι κάθε μέλος του «Οργανισμού» είναι δυνάμει επιτηρητής, δηλαδή έχει τη δυνατότητα να καταγράψει και να καταγγείλει μία παραβατική συμπεριφορά, όμως, δεν έχει τη δυνατότητα να επιβάλλει κάποια από τις ορισμένες κυρώσεις / ποινές.

5. Κυρώσεις (κλιμακούμενες)

Μιλώντας πιο πάνω για την ανάγκη επιτήρησης τού ΠΚΔ προκύπτει, εύλογα, το ερώτημα: «Ποιες είναι οι επιπτώσεις (κυρώσεις) των δυνάμει παραβατών;». Ως προς αυτό το ερώτημα πρέπει να σημειωθεί ότι ο «Εσωτερικός Κανονισμός Άρδευσης⁵¹» του «Οργανισμού» προβλέπει μία σειρά από κλιμακούμενες κυρώσεις, ανάλογα με τη βαρύτητα των παραβάσεων.

Προτού, όμως, παρουσιαστούν οι κλιμακούμενες κυρώσεις πρέπει να διασαφηνιστεί ποιες/ποιοι θεωρούνται παραβάτες, σύμφωνα με το Καταστατικό και τον «Εσωτερικό Κανονισμό Άρδευσης» τού Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου:

- **(Ως προς τους ποτιστές):** Όσοι οικειοποιητές – μέλη δεν είναι οικονομικά τακτοποιημένα και κάνουν χρήση μονάδων του πόρου ή όσοι είναι οικονομικά τακτοποιημένοι και οικειοποιούνται μονάδες του πόρου χωρίς την προηγούμενη άδεια⁵² τού αρμόδιου υδρονομικού οργάνου.
- **(Ως προς τους υδρονομείς):** Όσοι επιτρέπουν σε μη οικονομικά τακτοποιημένους οικειοποιητές – μέλη ν' αντλούν μονάδες πόρου ή δεν τηρούν τον κανονισμό άρδευσης ως προς τον νόμιμα ορισμένο κύκλο του νερού ή πριμοδοτούν ως προς τον αριθμό των αρδεύσεων ποτίσματα – περισσότερα ποτίσματα σε αριθμό και ώρες – ορισμένα μέλη εις βάρος των άλλων.

Οι κυρώσεις για τις παραπάνω κατηγορίες παραβατών είναι οι ακόλουθες:

- **(Ως προς τους ποτιστές):** α) προφορική ή/και γραπτή σύσταση, β) διοικητικό πρόστιμο, γ) κοινοποίηση οφειλών στην αρμόδια Δ.Ο.Υ., δ) «τάπωμα» παροχών άρδευσης, ε) καταγγελία στις εισαγγελικές αρχές για παράνομη άντληση μονάδων του πόρου.
- **(Ως προς τους υδρονομείς):** α) προφορική ή/και γραπτή επίπληξη, β) επιβολή διοικητικού προστίμου⁵³, γ) απόλυση.

⁵¹ Ο οποίος δύναται ν' αναθεωρηθεί και επικυρώνεται από την «Ετήσια Γενική Συνέλευση Μελών».

⁵² Δηλαδή, εκτός του νόμιμα ορισμένου κύκλου του νερού.

⁵³ Στην περίπτωση παροχής μονάδων του πόρου σε μη οικονομικά τακτοποιημένους οικειοποιητές, ο υδρονομέας καλείται να πληρώσει πέραν του διοικητικού προστίμου και μέρος των οφειλών του τελευταίου.

Λαμβάνοντας υπόψη κάποια στοιχεία των τελευταίων ετών θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι το ποσοστό συμμόρφωσης είναι αρκετά ικανοποιητικό και είναι σαφώς υψηλότερο στις τοπικές κοινότητες όπου τα μέλη θεωρούν ότι: α) «επιτυγχάνεται ο συλλογικός στόχος» και β) «θα συμμορφωθούν και οι άλλοι» (Όστρομ. 2002).

6. Μηχανισμοί επίλυσης διαμάχης

Τα μέλη του «Οργανισμού» βρίσκονται αρκετές φορές, ιδιαίτερα κατά τη θερινή (αρδευτική) περίοδο, σε διαμάχες. Αυτές αφορούν είτε στρεμματικές διαφορές είτε (συχνότερα) διαφορές που έχουν να κάνουν με την άρδευση των αγροτεμαχίων τους. Για το λόγο αυτό υπάρχουν πρωτοβάθμιοι και δευτεροβάθμιοι μηχανισμοί επίλυσης συγκρούσεων / προβλημάτων / διχογνωμιών, οι οποίοι είναι απολύτως εύκολα προσβάσιμοι σ' όλους τους οικειοποιητές και μάλιστα μηδενικού κόστους. Αυτό σημαίνει ότι κάθε οικειοποιητής δύναται να προσφύγει στο πρωτοβάθμιο ή/και δευτεροβάθμιο όργανο επίλυσης διαφορών εύκολα, άμεσα και χωρίς κόστος, εξαλείφοντας με τον τρόπο αυτό οποιοδήποτε αποκλεισμό από τα όργανα δικαιοσύνης.

Ως πρωτοβάθμιος μηχανισμός νοείται η διοικητική εξέταση των συγκρούσεων / προβλημάτων / διχογνωμιών από τους διοικητικούς υπαλλήλους του «Οργανισμού». Η διαδικασία είναι η ακόλουθη: Τα μέλη δηλώνουν με αίτηση⁵⁴ τό πρόβλημα τους και εν συνεχεία καλούνται σε προφορική κατάθεση ενώπιον τριμελούς επιτροπής αποτελούμενης από: α) έναν διοικητικό υπάλληλο, β) του επόπτη υδρονομέων και γ) του υδρονομέα της τοπικής κοινότητας στην οποία ανήκει, ενώ αν κριθεί απαραίτητο γίνεται επιτόπιος έλεγχος στ' αγρόκτημά τους. Κατόπιν, η τριμελής επιτροπή συνεδριάζει και τελικά κοινοποιεί την απόφασή της στο Διοικητικό Συμβούλιο προς επικύρωσή και εκτέλεσή της, πριν γνωστοποιηθεί στα εμπλεκόμενα μέλη.

Ως δευτεροβάθμιο όργανο νοείται η τριμελής επιτροπή, απαρτιζόμενη από μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Η επιτροπή αυτή επανεξετάζει τυχόν ενστάσεις των μελών ως προς την απόφαση που τους γνωστοποιήθηκε για μια τους υπόθεση από το πρωτοβάθμιο όργανο. Η εξέταση γίνεται κατόπιν νέας έγγραφης ή/και προφορικής εξέτασης των εμπλεκόμενων μελών, ενώ λαμβάνει υπόψη και τις θέσεις των μελών της τριμελούς α' βαθμού.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι αποφάσεις βγαίνουν άμεσα, αρκετές φορές και ημερήσια.

⁵⁴ Η οποία πρωτοκολλείται.

7. Αυτοδιάθεση, αναγνωρισμένη από εξωτερικές ή/και ανώτερες αρχές

Ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου, ως αυτόνομη και ανεξάρτητη διοικητική και οικονομική οντότητα, διοικείται από τα μέλη του και χρηματοδοτείται από τις εισφορές αυτών. Αυτό σημαίνει ότι τα μέλη του μέσω συγκεκριμένων δημοκρατικών διαδικασιών συναποφασίζουν και θεσμοθετούν από κοινού το θεσμικό πλαίσιο, την οργάνωση, τη λειτουργία και τελικά την πορεία του «Οργανισμού», αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα και τις ανάλογες ευθύνες. Επίσης, σημαίνει ότι αυτό-χρηματοδοτεί τη λειτουργία, τη συντήρηση και τα νέα έργα υποδομής εντός του συλλογικού αρδευτικού δικτύου.

Τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι ο «Οργανισμός» δεν εξαρτάται από «τρίτους» διοικητικούς και οικονομικούς παράγοντες και παρότι συνεργάζεται με διάφορους φορείς του δημοσίου⁵⁵ αλλά και ιδιώτες⁵⁶, κανείς από αυτούς δεν επεμβαίνει στις εσωτερικές του υποθέσεις, αν και σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις κατά το παρελθόν έγινε ανεπιτυχής⁵⁷ προσπάθεια πλήρους ελέγχου⁵⁸ του από την κεντρική εξουσία με σκοπό να παραχωρηθεί σε ιδιωτικές κερδοσκοπικές εταιρείες.

Έτσι, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι οι οικειοποιητές – μέλη του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου καλύπτουν τις πραγματικές και αντικειμενικές τους αρδευτικές ανάγκες και ταυτόχρονα διαφυλάσσουν τον πόρο δρώντας ως ανεξάρτητα και αυτόνομα κοινωνικά και οικονομικά υποκείμενα, που στηρίζονται αποκλειστικά και μόνο στις δικές τους δυνάμεις.

8. Ενσωματωμένες επιχειρήσεις

Ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου ως ένα σχετικά μεγάλο σε μέγεθος αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα, αποτελούμενο από 51.000 στρέμματα και 4.837 μέλη περίπου, έχει μία οργανωτική διάχυση, έως ένα βαθμό αρκετά φυγόκεντρη, προς μικρότερες εμφωλευμένες αυτοδιαχειριζόμενες μονάδες, οι οποίες βρίσκονται στον πυρήνα της κάθε τοπικής κοινότητας, τις τοπικές συνελεύσεις των εκλεγμένων αντιπροσώπων.

Αυτό, μεταξύ άλλων, σημαίνει ότι πολλές φορές οι τοπικές κοινότητες υιοθετούν, κατόπιν συμφωνίας των τοπικών οικειοποιητών – μελών, κοινά αποδεκτούς τοπικούς «άγραφους νόμους» προκειμένου να επιλύσουν καλύτερα τις εποχικές, τοπικές τους ανάγκες. Για

⁵⁵ π.χ. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, Δήμους, Περιφέρεια, Δ.Α.Ο.Κ κ.λπ.

⁵⁶ π.χ. Τοπογράφους μηχανικούς, χειριστές μηχανημάτων κ.λπ.

⁵⁷ Λόγω των μαζικών κινητοποιήσεων των Ο.Ε.Β όλης της Ελλάδας.

⁵⁸ Κυρίως προσπάθεια ιδιωτικοποίησης των δικτύων που του έχουν παραχωρηθεί προς χρήση.

παράδειγμα, σε κάποιες περιπτώσεις (π.χ. παρατεταμένη ξηρασία) η κοινότητα Φλαμουριάς έχει το δικό της ρυθμό ως προς τον κύκλο των αρδεύσεων και δεν υιοθετεί το κοινό πρόγραμμα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, και εφόσον υπάρχει γενική αποδοχή εντός της τοπικής κοινότητας, η Διοίκηση τού «Οργανισμού» δεν επεμβαίνει, σεβόμενη την επιθυμία των τοπικών παραγωγών και διαφυλάσσοντας τήν «κοινωνική ειρήνη».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΡΕΥΝΑ

3.1 Εννοιολογικοί ορισμοί

- Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου: Πρόκειται για αγροτικό συνεταιριστικό εγχείρημα⁵⁹, με σαφή προσδιορισμένα όρια δικαιοδοσίας και δημοκρατικά διαμορφωμένο – από τα μέλη του – Εσωτερικό Κανονισμό Άρδευσης. Στηρίζεται στις αξίες της δημοκρατίας, της συμμετοχής, της ισότητας - ισονομίας και έχει σκοπό την εξυπηρέτηση των αρδευτικών αναγκών των μελών του, ταυτόχρονα με την ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υδάτινων πόρων.
- Υδάτινος πόρος: Το επίθετο υδατικός σημαίνει «αυτόν που ανήκει η αναφέρεται στο νερό», ενώ αντίθετα το υδάτινος «αυτόν που αποτελείται από νερό» (Κριαράς, 1995). Συνεπώς εδώ αρμόζει ο όρος «υδάτινος πόρος» και όχι «υδατικός πόρος», καθώς γίνεται αναφορά στο υδάτινο περιβάλλον – το μέρος, δηλαδή, του περιβάλλοντος που αποτελείται από υδάτινα σώματα.
- Ορθολογική διαχείριση: Εννοείται η λογική, συνετή και δίκαιη αξιοποίηση των υφιστάμενων υδάτινων πόρων ώστε από την μία να εξυπηρετούνται οι πραγματικές αρδευτικές ανάγκες των μελών του «Οργανισμού» και από την άλλη να αποφευχθεί μία κατάσταση έλλειψης τού πόρου.

⁵⁹ Ακολουθεί τις επτά (7) συνεταιριστικές αρχές.

3.2 Ερευνητικός στόχος

Η παρούσα ΔΕ διερευνά τη σχέση μεταξύ του συνεταιριστικού εγχειρήματος με την επωνυμία Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου και της ορθολογικής διαχείρισης και προστασίας των υπόγειων και επιφανειακών υδάτινων πόρων. Η εξέταση τής εν λόγω σχέσης επιλέχθηκε έπειτα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση που προηγήθηκε.

3.3 Βιβλιογραφική επισκόπηση

Για την εκπόνηση τής παρούσας ΔΕ έλαβε χώρα μία σχετικά εκτενής βιβλιογραφική επισκόπηση. Από αυτήν προέκυψε ότι αν και υπάρχει ένα μικρός αριθμός ερευνών με αντικείμενο τούς Τ.Ο.Ε.Β., εντούτοις δεν υπάρχει κάποια έρευνα σχετικά με τον Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου και πιο συγκεκριμένα σχετικά με το αν και σε τι βαθμό συμβάλλει αυτός στην ορθολογική διαχείριση και κατ' επέκταση στην προστασία των υπόγειων και επιφανειακών υδάτινων πόρων στην περιοχή δικαιοδοσίας του.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι οι διάσπαρτες έρευνες για τους τοπικούς Ο.Ε.Β. αναδεικνύουν πρώτα και κύρια το αποτύπωμα τού καθενός εντός των ορίων δικαιοδοσίας του, οπότε αν λάβει κανείς υπόψη ότι μεταξύ τους υπάρχουν σημαντικές διαφορές ως προς: τη μορφολογία του εδάφους, το είδος των καλλιεργειών, τα υπόγεια και επιφανειακά υδάτινα αποθέματα, τους κύριους τρόπους άρδευσης, την τοπική κουλτούρα των μελών – καλλιεργητών και γενικότερα στοιχεία της ανθρωπογεωγραφίας των συνεταιριστών, τον Εσωτερικό Κανονισμό Άρδευσης κ.ά., θα καταλήξει εύλογα στο συμπέρασμα ότι οι όποιες γενικεύσεις κρίνονται ιδιαίτερα «επικίνδυνες». Έτσι, η παρούσα έρευνα στοχεύει να καλύψει το κενό που διαπιστώθηκε – κατά τη βιβλιογραφική επισκόπηση – και να εξετάσει το παράδειγμα τού Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου και να λειτουργήσει ως εφαλτήριο για περαιτέρω, ανάλογες, μελλοντικές ερευνητικές προσπάθειες.

3.4 Ερευνητικά ερωτήματα

Δύο είναι τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας: α) σε ποιο βαθμό εφαρμόζονται οι αρχές διαχείρισης ενός κοινού πόρου, σύμφωνα με την Ostrom και β) ποιες είναι οι απόψεις των μελών του Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου σχετικά με την ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων.

3.5 Μεθοδολογία έρευνας

Στην παρούσα έρευνα η βιβλιογραφική επισκόπηση οδήγησε στη διατύπωση τού στόχου και του ερευνητικού ερωτήματος. Εν συνεχεία επιλέχθηκε η ερευνητική στρατηγική και ο τύπος ερευνητικού σχεδίου. Έτσι, για την εξέταση τής σχέσης μεταξύ του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου και της ορθολογικής διαχείρισης και προστασίας των υδάτινων πόρων, επιλέχθηκε η έρευνα μεικτών μεθόδων, όπου συλλέχθηκαν - αναλύθηκαν και ενσωματώθηκαν ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα. Έτσι, ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα ν' αποκτήσει μία πιο ολοκληρωμένη (και ασφαλή) εικόνα σχετικά με το υπό εξέταση θέμα (Bryman, 2017).

Από τη μία, λοιπόν, μέσω της ποιοτικής έρευνας δίνεται η δυνατότητα να διερευνηθούν σε βάθος οι αντιλήψεις των μελών του «Οργανισμού», εστιάζοντας στην εμπειρία τους, και από την άλλη μέσω της ποσοτικής έρευνας να παρουσιάσει μέσα από τη συλλογή μετρήσιμων στοιχείων με μεγαλύτερη σαφήνεια και αντικειμενικότητα τη σχέση μεταξύ του Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου και της ορθολογικής διαχείρισης και προστασίας των υδάτινων πόρων (Bryman, 2017).

3.6 Ποσοτική έρευνα

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν εκατό (100) μέλη του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου. Από αυτά ογδόντα ένας (81) ήταν άνδρες και δεκαεννιά (19) γυναίκες [βλ. Εικόνα 1, Παράρτημα 2], καταδεικνύοντας τό ανδροκρατούμενο περιβάλλον του «Οργανισμού», γεγονός που δύναται να ερμηνευτεί και από τη «φύση» του αντικειμένου του: την ενασχόληση με τον πρωτογενή τομέα.

Το ηλικιακό εύρος των συμμετεχόντων εκτείνονταν από τα δεκαοκτώ (18) έως τα εξήντα plus (60+) έτη, με κυρίαρχες ηλικιακές κατηγορίες τις: «51–65» (38) και «36–50» (32), ενώ ακολούθησε η κατηγορία «20–35» (17) –κυρίως με νέες και νέους που μετέχουν στο πρόγραμμα «Νέων Αγροτών». Τελευταία ήταν η κατηγορία «66+» (13): συνταξιούχοι πρώην αγρότες ή μη που ασχολούνται με την καλλιέργεια γης με σκοπό κυρίως την ιδιοκατανάλωση [βλ. Εικόνα 2, Παράρτημα 2]. Ο ηλικιακός δείκτης παρουσιάζει μικρή δυναμική σχετικά με την ηλικιακή ανανέωση του κατά τ' άλλα «γερασμένου» μητρώου μελών, με την εισροή ηλικιακά νέων να γίνεται κυρίως λόγω της ένταξής τους σε επιδοτούμενα προγράμματα «Νέων Αγροτών».

Ακόμα, πρέπει να σημειωθεί ότι το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων ποικίλλει. Κυρίαρχη κατηγορία ήταν οι απόφοιτες/απόφοιτοι Λυκείου. Ως απόφοιτες/απόφοιτοι Πανεπιστημίου καταγράφηκαν κατά κύριο λόγο τα νέα σε ηλικία μέλη του «Οργανισμού», ενώ ως απόφοιτες/απόφοιτοι Δημοτικού / Γυμνασίου καταγράφηκαν τα γηραιότερα και παλαιότερα μέλη: απόρροια των κοινωνικών/οικονομικών συνθηκών και της κουλτούρας της κάθε εποχής [βλ. Εικόνα 3, Παράρτημα 2].

Τέλος, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δήλωσε ως κύριο επάγγελμα «αγρότης» (59), ενώ οι υπόλοιποι δήλωσαν δημόσιοι (12) ή ιδιωτικοί υπάλληλοι (11), ελεύθεροι επαγγελματίες (5) και συνταξιούχοι (13) [βλ. Εικόνα 4, Παράρτημα 2], όπου η ενασχόλησή τους με την αγροτική γη –εντός του συλλογικού αρδευτικού δικτύου- γίνεται είτε ως μία πηγή συμπληρωματικού εισοδήματος είτε ως ιδιοκατανάλωση.

3.7 Εργαλεία συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων επιλέχθηκαν τα ακόλουθα εργαλεία: α) η συνέντευξη, β) το ερωτηματολόγιο.

Πιο συγκεκριμένα:

α) Συνέντευξη: Επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, όπου ο ερευνητής είχε έναν οδηγό συνέντευξης (ερωτήσεις), σχετικά με το υπό εξέταση θέμα. Ταυτόχρονα, όμως, είχε τη δυνατότητα διατύπωσης και ερωτήσεων πέραν αυτού. Έτσι, ο ερευνητής είχε την ευκαιρία να διερευνήσει σε βάθος τις απόψεις και τις στάσεις των μελών του «Οργανισμού» και να εξετάσει πλευρές του θέματος που αρχικώς δεν είχε προβλέψει. Ακόμα, η επιλογή της ημιδομημένης συνέντευξης έγινε γιατί προσφέρει στις συμμετέχουσες / στους συμμετέχοντες μεγαλύτερη ελευθερία ως προς τον τρόπο που δύναται να ν' απαντήσουν (Bryman, 2019).

β) Ερωτηματολόγιο: Για τη συλλογή των ποσοτικών δεδομένων επιλέχθηκε το εργαλείο του ερωτηματολογίου, το οποίο συμβάλλει στη συγκέντρωση δεδομένων με έναν οργανωμένο τρόπο από μεγάλο πλήθος (Bryman, 2019). Στην παρούσα ΔΕ μοιράστηκαν εκατό (100) ερωτηματολόγια, όπου συμπεριλαμβάνονταν ερωτήσεις («κλειστού τύπου») γνώσης, συμπεριφοράς αλλά και αξιολόγησης σχετικά με τον Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου και την ορθολογική διαχείριση των υδάτων.

3.8 Ερευνητική διαδικασία

Η έρευνα διενεργήθηκε στο πλαίσιο τής παρούσας ΔΕ με τίτλο: «*Διαχείριση Κοινών Πόρων: Το παράδειγμα τού Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου*». Πιο αναλυτικά: Αρχικά, μετά την επιλογή του υπό εξέταση θέματος και της διατύπωσης τού ερευνητικού ερωτήματος, αποφασίστηκε να ακολουθηθεί η μεικτή ερευνητική μέθοδος. Έτσι, κατασκευάστηκε το ερωτηματολόγιο και μοιράστηκε στα μέλη του «Οργανισμού» για να συλλεχθούν τα ποσοτικά δεδομένα τής έρευνας (σ.σ. ακολουθήθηκε η δειγματοληψία ευκολίας⁶⁰) και εν συνεχεία, αφού κατασκευάστηκαν οι ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης, επιλέχθηκαν τρία (3) μέλη⁶¹ του «Οργανισμού» για τη συλλογή των ποιοτικών δεδομένων (ημιδομημένη συνέντευξη). Με την ολοκλήρωση της συλλογής των δεδομένων έγινε η επεξεργασία αυτών, μέσω του προγράμματος Spss (για τα ποσοτικά δεδομένα) και της ανάλυσης / αξιολόγησης (για τα ποιοτικά δεδομένα), ενώ τέλος ακολούθησε η σύνθεση των δύο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: «ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ»

4.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων

Η συλλογή και επεξεργασία των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων οδήγησε στην αποτύπωση ενός γενικού και κάποιων επιμέρους συμπερασμάτων.

Διαπιστώθηκε, λοιπόν, ότι ο μεγάλος αριθμός των μελών – παραγωγών του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου, που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, θεωρούν ότι ο «Οργανισμός» συμβάλλει αρκετά έως πάρα πολύ στην ορθολογική διαχείριση των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων, ενώ λιγότερα είναι τα μέλη – παραγωγοί που διατύπωσαν αντίθετη άποψη [βλ. Εικόνα 5, Παράρτημα 2].

Ωστόσο, διαπιστώθηκαν δύο τάσεις, σχετικά συμπαγείς, εντός των μελών – παραγωγών. Από τη μία τα μέλη – παραγωγοί που δήλωσαν ότι η ενασχόλησή τους με τον πρωτογενή τομέα γίνεται ως αποκλειστικό επάγγελμα [δηλ. αγρότες], φαίνεται ότι γνωρίζουν, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, καλά ή πολύ καλά τον Κανονισμό Άρδευσης τού «Οργανισμού», συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωσή του και ταυτόχρονα είναι αυτά που δηλώνουν ότι ο

⁶⁰ Καθώς ο ερευνητής είχε άμεση πρόσβαση στο δείγμα.

⁶¹ Ένας κατά επάγγελμα αγρότης, ένα μέλος μη επαγγελματίας αγρότης και ένα μέλος του Δ.Σ.

«Οργανισμός» συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Από την άλλη τα μέλη – παραγωγοί που κατέχουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις εντός του συλλογικού δικτύου είτε ως δευτερεύουσα οικονομική δραστηριότητα είτε ως ιδιοκατανάλωση, φαίνεται ότι γνωρίζουν ελάχιστα ή/και καθόλου τον Κανονισμό Άρδευσης τού «Οργανισμού», συμμετέχουν ελάχιστα ή καθόλου στη διαμόρφωσή του και είναι αυτοί που πιστεύουν ότι ο «Οργανισμός» δεν συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων. Αυτό γίνεται σαφές και από το περιεχόμενο των συνεντεύξεων. Σταχυολογώντας από αυτές: «Δεν ξέρω ποιος και πώς λαμβάνονται οι αποφάσεις αλλά θεωρώ τραγικό να ποτίζω 2 φορές το μήνα και να πληρώνω αυτό το ύψος εισφορών» [βλ. Παράρτημα 3, σελ. 47), ενώ από την άλλη: «Ο Οργανισμός κράτησε όρθιες τις παραγωγές μας σε πολύ δύσκολες περιόδους ξηρασίας. Εντάξει, πάντα θα διαμαρτυρόμαστε αλλά μέσα μας ξέρουμε ότι η ορθολογική διαχείριση απαιτεί και θυσίες» [βλ. Παράρτημα 3, σελ. 46).

Τα παραπάνω καταδεικνύουν δύο κύριες υπό-ομάδες εντός του συλλογικού συνεταιριστικού εγχειρήματος, τους «αγρότες» (πλειοψηφία) και τους «μη αγρότες» (μειοψηφία), οι οποίοι, εκκινώντας από διαφορετικές αφετηρίες, φαίνεται ότι ενδιαφέρονται περισσότερο ή λιγότερο σχετικά με τη θεσμική και κατ' επέκταση καθημερινή λειτουργία του «Οργανισμού». Αυτό τους οδηγεί στη διατύπωση αντικρουόμενων θέσεων σχετικά με τη δυνατότητα τού «Οργανισμού» να διαχειρίζεται ορθολογικά τα υπόγεια και επιφανειακά ύδατα αλλά και στη γενικότερη στάση τους απέναντί του.

4.2 Περιορισμοί έρευνας

Σχετικά με την παρούσα ΔΕ σημειώνονται οι παρακάτω περιορισμοί:

- Το μέγεθος τού δείγματος (100 συμμετέχουσες/συμμετέχοντες). Πρόκειται για αρκετά μικρό αριθμό δείγματος, δεδομένου του μεγέθους του «Οργανισμού» (4.837 μέλη), που δεν δίνει τη δυνατότητα εύκολων γενικεύσεων. Επομένως, πρέπει να διενεργηθούν περισσότερες ανάλογες έρευνες, σε μεγαλύτερο πληθυσμό, ώστε να προκύψουν πιο ολοκληρωμένα συμπεράσματα.
- Το είδος της δειγματοληψίας (βολική). Μελλοντικές έρευνες πρέπει να εστιάσουν σε συγκεκριμένες (υπό-ομάδες μελών), π.χ. γυναίκες, νέους, αμιγώς αγρότες, μη επαγγελματίες αγρότες, νέους αγρότες κ.λπ., ακολουθώντας πιο εξειδικευμένους τρόπους

δειγματοληψίας. Σε κάθε περίπτωση μελλοντικές έρευνες που έχουν ως στόχο να διερευνήσουν τη σχέση τοπικών Ο.Ε.Β και ορθολογικής διαχείρισης των υπόγειων και επιφανειακών υδάτινων πόρων οφείλουν να πειραματιστούν και σε νέα πεδία. Για παράδειγμα, αν οι τοπικοί Ο.Ε.Β εξυπηρετούν τις πραγματικές ανάγκες των μελών τους, αν και κατά πόσο εφαρμόζεται το δημοκρατικό μοντέλο διοίκησης, αν και σε ποιο βαθμό τηρούνται οι κανόνες κ.ά.

Επίλογος

Τα χρόνια της «κρίσης» και αυτών που την ακολούθησαν, στον ελληνικό χώρο αναδύθηκε στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα η συζήτηση γύρω από την αξία των εναλλακτικών χώρων, των συλλογικών εγχειρημάτων και των «Κοινών» που στηρίζονται στις αξίες: της δημοκρατικής διακυβέρνησης, της ισότητας και ισονομίας, των συλλογικών αποφάσεων, των ανοικτών διαδικασιών διοίκησης και λογοδοσίας κ.ά. Ακόμα, έγινε μία προσπάθεια επαναπροσέγγισης τής αξίας της συνεταιριστικής ιδέας, η οποία είχε «στιγματιστεί» από τις κακές πρακτικές του παρελθόντος. Έτσι, «γεννήθηκαν» νέα εγχειρήματα και αναγνωρίστηκαν ήδη υπάρχοντα. Βέβαια, με την πάροδο του χρόνου και την απομάκρυνση από την ασφυκτική οικονομική λιτότητα οι συζητήσεις αυτές άρχισαν και πάλι να «οπισθοχωρούν» μπροστά στο μαγευτικό «τέρας» της καπιταλιστικής «ανάπτυξης».

Ένας τέτοιος εναλλακτικός οικονομικός και κοινωνικός χώρος, που «γεννήθηκε» από πολύ παλιά (1958) και «ζει» μέχρι σήμερα είναι και το συνεταιριστικό εγχείρημα τού «Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου», σκοπός του οποίου ήταν και παραμένει η εξυπηρέτηση των αρδευτικών αναγκών των μελών του και η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων πόρων μέσω ενός ορθολογικού τρόπου διαχείρισης.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου διαχειρίζεται ένα αγαθό (νερό), αποτελείται από μία κοινότητα (μέλη – παραγωγοί) και λειτουργεί βάσει ενός ρυθμιστικού πλαισίου. Επίσης, διοικείται δημοκρατικά από τα μέλη του, ακολουθεί πιστά τις συνεταιριστικές αρχές αλλά και τις οκτώ (8) αρχές σχεδιασμού τοπικής διαχείρισης ΠΚΔ, της E. Ostrom, η οποία υποστηρίζει ότι, μέσω των αρχών αυτών, μία κοινότητα μπορεί να διαχειριστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο έναν πόρο – εξυπηρετώντας τις πραγματικές ανάγκες των οικειοποιητών και ταυτόχρονα προστατεύοντας τον ίδιο τον πόρο.

Μέσα από την ερευνητική διαδικασία, που συνδύασε ποσοτικά (ερωτηματολόγιο) και ποιοτικά (ημιδομημένη συνέντευξη) δεδομένα, διερευνήθηκε αν τελικά ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου συνεχίζει και σήμερα να συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων.

Από τα στοιχεία που προέκυψαν κατέστη σαφές ότι το μεγάλο μέρος των μελών – παραγωγών του «Οργανισμού» συνεχίζει να πιστεύει ότι αυτός συμβάλλει καθοριστικά στην

ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Ωστόσο, υπήρξαν και κάποια επιμέρους ευρήματα, τα οποία αξίζει να σημειωθούν. Από τη μία τα μέλη - παραγωγοί που αυτοπροσδιορίστηκαν ως μη επαγγελματίες αγρότες φαίνεται ότι συμμετέχουν ελάχιστα ή/και καθόλου στη διαμόρφωση του «Κανονισμού Άρδευσης», υποστήριξαν ότι τον γνωρίζουν λίγο ή/και καθόλου και, ταυτόχρονα, δήλωσαν ότι ο Τ.Ο.Ε.Β. Έδεσσαίου δεν συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των υδάτων. Από την άλλη τα μέλη – παραγωγοί που αυτοπροσδιορίστηκαν ως κατ' επάγγελμα αγρότες φαίνεται ότι όχι μόνο γνωρίζουν καλά τον «Κανονισμό Άρδευσης» αλλά και συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωσή του, ενώ –ταυτόχρονα- υποστηρίζουν ότι ο «Οργανισμός» έχει καίρια συμβολή ως προς την ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων.

Τα παραπάνω ευρήματα καθίστανται σημαντικά, διότι φαίνεται ότι ο «Οργανισμός» συνεχίζει να επιτελεί έναν από τους αρχικούς ιδρυτικούς σκοπούς του. Επίσης, καθίστανται σημαντικά διότι εντοπίστηκαν δύο τάσεις, δύο υποομάδες μελών – παραγωγών, που ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες, έχοντας διαφορετικό βαθμό συμμετοχής στα κοινά του «Οργανισμού» και κατ' επέκταση διαφορετική αντίληψη σχετικά με την αποτελεσματικότητα του «Οργανισμού» ως προς το υπό εξέταση ζήτημα. Το γεγονός αυτό αξίζει να διερευνηθεί περαιτέρω σε μελλοντικές έρευνες.

Κλείνοντας, πρέπει να σημειωθεί ότι το μέγεθος του δείγματος (100 μέλη - παραγωγοί) κρίνεται μικρό, αναλογικά με το συνολικό αριθμό των συνεταιριστών (4.837), και ταυτόχρονα με το είδος της δειγματοληψίας (βολική) δεν επιτρέπουν να καταστήσουν τα ευρήματα γενικεύσιμα. Ωστόσο, δύναται ν' αποτελέσουν έναυσμα για άλλες μελλοντικές έρευνες, που μπορούν να επεκταθούν και σε άλλες πτυχές των εν λόγω εγχειρημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Αρβανιτίδης, Π. και Παπαγιαννίτσης, Γ., (2020). Οι αστικοί υπαίθριοι χώροι ως κοινά: Η περίπτωση του αυτοδιαχειριζόμενου πάρκου Ναυαρίνου. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 155, σελ. 59-98.
- Όστρομ, Ε. (2002). *Η διαχείριση των κοινών πόρων*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Καταστατικό, (1980). Τοπικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων Έδεσσαίου (Τ.Ο.Ε.Β.).
- Ostrom, E., (2008). The Challenge of Common-Pool Resources, *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 50(4), pp. 8-21.
- Bollier, D., (2016). *Κοινά: Μια σύντομη εισαγωγή*, Αθήνα: Angelus Novus.
- Bryman, A. (2017). Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας (Α. Αϊδίνης, Επίμ.), (Π. Σακελλαρίου, Μτφ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Campbell, R. (1985). Background for the Uninitiated. In Campbell, R. and Sowden, L., (eds), *Paradoxes of rationality and cooperation*. Vancouver: University of British Columbia Press.
- Feeny, D., Berkes, F., McCay, B.J. and Acheson, J.M., (1990). The tragedy of the commons: twenty-two years later, *Human ecology*, 18(1), pp.1-19.
- Schlager, E. and Ostrom, E., (1992). Property-rights regimes and natural resources: a conceptual analysis, *Land economics*, 68(3), pp. 249-262.
- Wade, R. (1987). The management of common property resources: collective action as an alternative to privatisation or state regulation. *Cambridge journal of economics*, 11(2), 95-106.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγροτικοί Συνεταιρισμοί και διαχείριση κοινών πόρων.

Η διαχείριση τού αρδευτικού νερού από την Τοπική Ομάδα Εγγείων Βελτιώσεων
(Τ.Ο.Ε.Β.) Έδεσσαίου της Π.Ε. Πέλλας.

Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο

Ανδρας ☐ Γυναίκα ☐

2. Ηλικία

20 – 35 ετών ☐ 36 – 50 ετών ☐

51 – 65 ετών ☐ 66 + ☐

3. Εκπαίδευση

Απόφοιτος Δημοτικής Εκπαίδευσης ☐ Απόφοιτος Γυμνασίου ☐

Απόφοιτος Λυκείου ☐ Απόφοιτος Πανεπιστημίου ☐

4. Επάγγελμα

Αγρότης ☐ Δημόσιος υπάλληλος ☐

Ελεύθερος επαγγελματίας ☐ Ιδιωτικός υπάλληλος ☐

Συνταξιούχος ☐

Στοιχεία μέλους

Η ενασχόλησή σας με τον πρωτογενή τομέα γίνεται ως...

Αποκλειστικό επάγγελμα ☐

Δευτερεύουσα δραστηριότητα (συμπλήρωση εισοδήματος) ☐

Ιδιοκατανάλωση ☐

Κανονισμός Άρδευσης

Συμμετέχω στη διαμόρφωση τού Κανονισμού Άρδευσης τού Τ.Ο.Ε.Β. ΕΔΕΣΣΑΙΟΥ;

Ναι ☐ Όχι ☐

Αν ΝΑΙ, επιλέγω τον τρόπο.

α) Ως απλό μέλος ☐

β) Ως εκλέκτορας ☐

δ) Ως μέλος του Δ.Σ. ☐

Γνωρίζω τον Κανονισμό Άρδευσης τού Τ.Ο.Ε.Β. ΕΔΕΣΣΑΙΟΥ.

Καθόλου ☐ Λίγο ☐

Αρκετά ☐ Πολύ ☐

Πάρα πολύ ☐

Ο Κανονισμός Άρδευσης τού Τ.Ο.Ε.Β. ΕΔΕΣΣΑΙΟΥ είναι δίκαιος.

Καθόλου ☐ Λίγο ☐

Αρκετά ☐ Πολύ ☐

Πάρα πολύ ☐

Ο Κανονισμός Άρδευσης τού Τ.Ο.Ε.Β. ΕΛΕΣΣΑΙΟΥ καλύπτει τις πραγματικές ανάγκες των μελών του.

Καθόλου	☐	Λίγο	☐
Αρκετά	☐	Πολύ	☐
Πάρα πολύ	☐		

Ο Κανονισμός Άρδευσης τού Τ.Ο.Ε.Β. ΕΛΕΣΣΑΙΟΥ συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση και την προστασία των υδάτινων πόρων.

Καθόλου	☐	Λίγο	☐
Αρκετά	☐	Πολύ	☐
Πάρα πολύ	☐		

Στοιχεία Άρδευσης

Τρόπος άρδευσης των καλλιεργειών μου.

Ανοικτό δίκτυο (αυλάκι) Τ.Ο.Ε.Β.	☐	Κλειστό δίκτυο (γεώτρηση) Τ.Ο.Ε.Β.	☐
Επικουρική άρδευση (ιδιωτική γεώτρηση) εντός του συλλογικού δικτύου	☐		

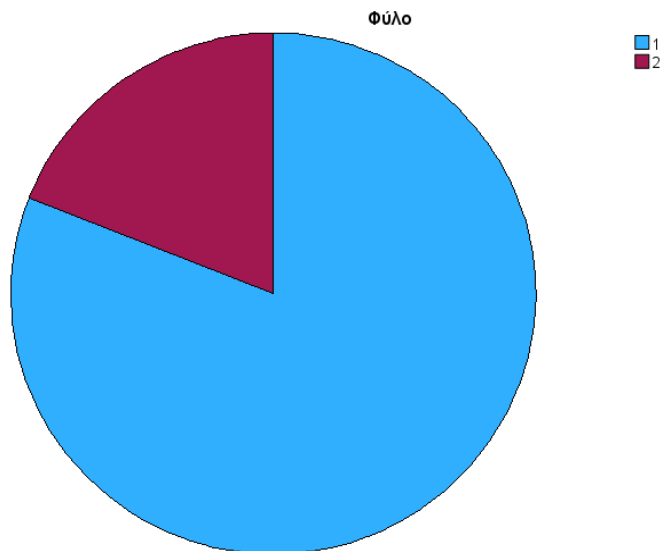
**Αν υπάρχουν προβλήματα στην άρδευση τής περιοχής σας οφείλονται κυρίως στη(ν)...
[μία επιλογή]**

Αναχρονιστικός Κανονισμός			
Άρδευσης	☐	Κλιματική κρίση	☐
Μη ορθολογική χρήση υδάτινων πόρων	☐	Μη τήρηση τού Κανονισμού Άρδευσης	☐
Παλαιωμένο αρδευτικό δίκτυο	☐		

Ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων.

Καθόλου	☐	Λίγο	☐
Αρκετά	☐	Πολύ	☐
Πάρα πολύ	☐		

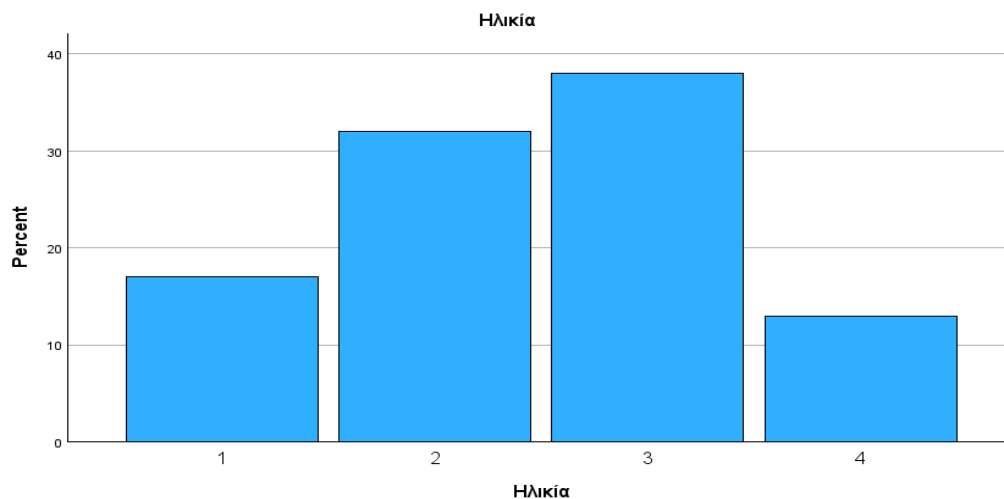
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Εικόνα 1:

1 = Άνδρας,

2 = Γυναίκα

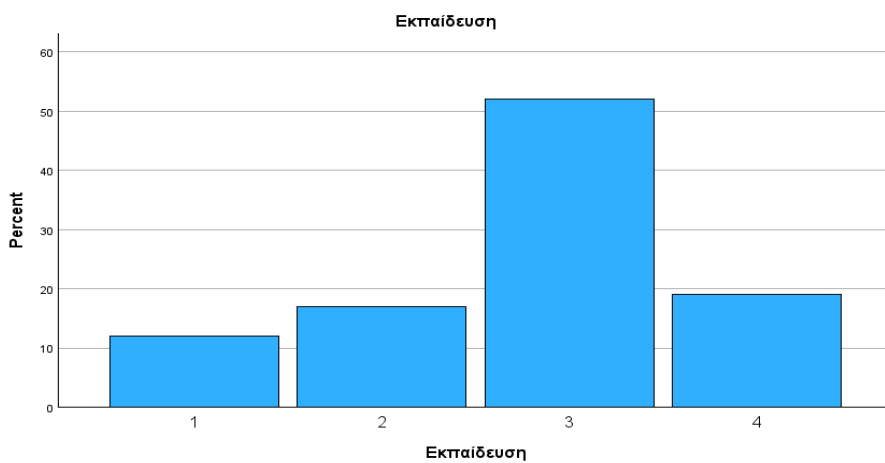
Εικόνα 2:

1 = 20 - 35

2 = 36 - 50

3 = 51 - 65

4 = 66 +

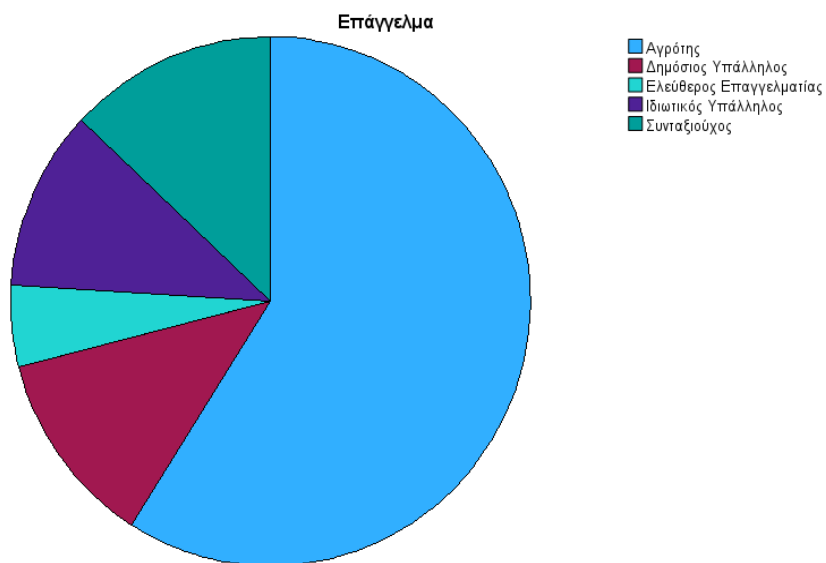
Εικόνα 5:

1 = Δημοτικό

2 = Γυμνάσιο

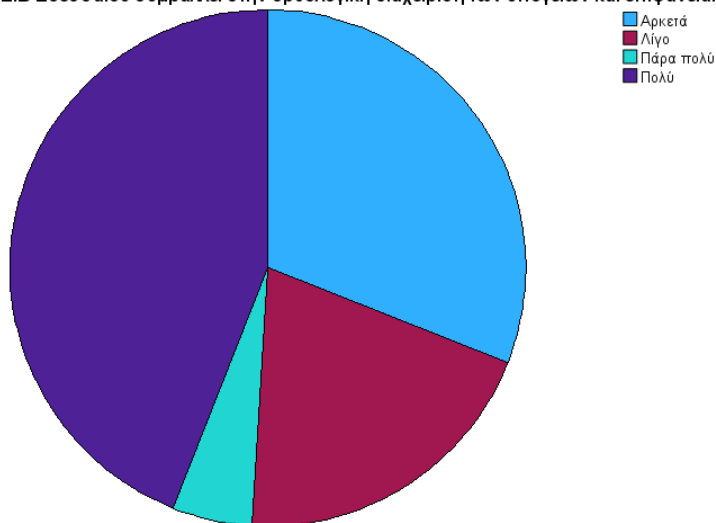
3 = Λύκειο

4 = Πανεπιστήμιο

Εικόνα 4

Ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων

Εικόνα 5

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	78,328 ^a	16	<,001
Likelihood Ratio	88,271	16	<,001
N of Valid Cases	100		

a. 21 cells (84,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,05.

Πίνακας 1: Υπάρχει συσχέτιση των δύο μεταβλητών αλλά η διαπίστωση γίνεται με μια μικρή επιφύλαξη, γιατί ορισμένα δεδομένα δεν είχαν τον απαιτούμενο αριθμό για την διεξαγωγή των test.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	144,711 ^a	12	<,001
Likelihood Ratio	130,269	12	<,001
N of Valid Cases	100		

a. 10 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,05.

Πίνακας 2: Υπάρχει συσχέτιση των δύο μεταβλητών αλλά η διαπίστωση γίνεται με μια μικρή επιφύλαξη, γιατί ορισμένα δεδομένα δεν είχαν τον απαιτούμενο αριθμό για την διεξαγωγή των test.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Συνεντεύξεις

1. Μέλος – παραγωγός (κύριο επάγγελμα: αγρότης):

Ερώτηση 1: Πόσα χρόνια είστε μέλος του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου;

Απάντηση: *«Τα τελευταία δεκαοκτώ (18) χρόνια».*

Ερώτηση 2: Συμμετέχετε ενεργά στα κοινά του «Οργανισμού»; (π.χ. στις τοπικές συνελεύσεις, τις γενικές συνελεύσεις, στη διαμόρφωση του «Κανονισμού Άρδευσης», τις εκλογές και γενικότερα στα «δρώμενα» τού «Οργανισμού»).

Απάντηση: *«Θα έλεγα, ναι. Συμμετέχω στις εκλογές, με την έννοια ότι ψηφίζω και παρακολουθώ τα τεκταινόμενα των τοπικών συνελεύσεων. Έχει τύχει να προτείνουμε στη διοίκηση και σημεία, παρεμβάσεις, και μάλιστα κάποια υιοθετήθηκαν».*

Ερώτηση 3: Γνωρίζετε τον «Κανονισμό Άρδευσης» τού «Οργανισμού»;

Απάντηση: *«Θα τολμούσα να πω αρκετά καλά. Εξάλλου οι παραγωγοί τον συζητάμε μεταξύ μας. Επίσης, είναι αναρτημένος στα γραφεία μας, οπότε μπορεί να τον διαβάσει κανείς ανά πάσα ώρα».*

Ερώτηση 4: Πιστεύετε ότι είναι δίκαιος;

Απάντηση: *«Πάντα για κάποιον θα είναι περισσότερο και για κάποιον λιγότερο. Ωστόσο νομίζω ότι όλοι μας κάνουμε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο τη δουλειά μας. Ποτίζουμε και παίρνουμε την παραγωγή μας. Και αυτό είναι που στο τέλος μετράει».*

Ερώτηση 5: Πιστεύετε ότι ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων;

Απάντηση: *«Σαφώς. Και αυτό το λέω εκ πείρας. Πριν πολλά χρόνια μας έσωσε. Αν και πάρθηκαν δύσκολες και σκληρές αποφάσεις από τη διοίκηση εντούτοις στο τέλος δικαιώθηκε. Ήταν δύο δύσκολες χρονιές ξηρασίας. Θα χάναμε τα δέντρα, όχι μόνο την παραγωγή, αλλά τα καταφέραμε. Μπαίνει «χέρι» στην σπατάλη. Τώρα, πάντα θα υπάρχουν οι δυσαρεστημένοι «νεροφίδες» (γέλια). Οπότε, ο Οργανισμός κράτησε όρθιες τις παραγωγές μας σε πολύ*

δύσκολες περιόδους ξηρασίας. Εντάζει, πάντα θα διαμαρτυρόμαστε αλλά μέσα μας ξέρουμε ότι η ορθολογική διαχείριση απαιτεί και θυσίες».

2. Μέλος – παραγωγός (κύριο επάγγελμα: δημόσιος υπάλληλος):

Ερώτηση 1: Πόσα χρόνια είστε μέλος του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου;

Απάντηση: «9 έτη».

Ερώτηση 2: Συμμετέχετε ενεργά στα κοινά του «Οργανισμού»; (π.χ. στις τοπικές συνελεύσεις, τις γενικές συνελεύσεις, στη διαμόρφωση του «Κανονισμού Άρδευσης», τις εκλογές και γενικότερα στα «δρώμενα» τού «Οργανισμού»).

Απάντηση: «Όχι. Η αλήθεια είναι ότι και χρόνο δεν έχω αλλά ούτε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα αγροτικά θέματα. Ωστόσο, ομολογώ, ότι η συμμετοχή και η γνώση είναι σημαντικά ζητήματα».

Ερώτηση 3: Γνωρίζετε τον «Κανονισμό Άρδευσης» τού «Οργανισμού»;

Απάντηση: «Μόνο επιδερμικά, υπό την έννοια ότι γνωρίζω ό,τι έχω ακούσει και ότι προκύπτει από την εμπειρία μου. Τον Κανονισμό ως ενιαίο κείμενο δεν τον έχω διαβάσει, δεν έχει πέσει στα χέρια μου».

Ερώτηση 4: Πιστεύετε ότι είναι δίκαιος;

Απάντηση: «Από τη στιγμή που δεν τον γνωρίζω εξολοκλήρου δεν μπορώ να εκφέρω άποψη. Η καθημερινότητα πάντως φέρνει στην επιφάνεια αρκετές αδικίες, που δεν ξέρω αν είναι λόγω του κακού Κανονισμού ή της κακής εφαρμογής του. Πάντως τα ποτίσματα είναι λίγα συγκριτικά με τις τιμές».

Ερώτηση 5: Πιστεύετε ότι ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων;

Απάντηση: «Νομίζω ότι για την επίτευξη τής ορθολογικής χρήσης χρειάζεται αρκετός ακόμα δρόμος. Εκτός αν θεωρείται ορθολογικό να εξυπηρετούνται συγκεκριμένες ομάδες παραγωγών εις βάρος άλλων ή οι υψηλές εισφορές».

3. Μέλος – παραγωγός (εκλέκτορας):

Ερώτηση 1: Πόσα χρόνια είστε μέλος του Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου;

Απάντηση: «20 και βάλε».

Ερώτηση 2: Συμμετέχετε ενεργά στα κοινά του «Οργανισμού»; (π.χ. στις τοπικές συνελεύσεις, τις γενικές συνελεύσεις, στη διαμόρφωση του «Κανονισμού Άρδευσης», τις εκλογές και γενικότερα στα «δρώμενα» τού «Οργανισμού»).

Απάντηση: «Σχεδόν από την πρώτη μου μέρα στον Οργανισμό. Αυτή είναι και η ουσία της ύπαρξής του. Εμείς οι αγρότες να έχουμε την τύχη στα χέρια μας. Να αποφασίζουμε για τους εαυτούς μας. Υπάρχουν και δύσκολες στιγμές, όπως οι λειψυδρίες ή τα οικονομικά ανοίγματα, αλλά όλοι μαζί τα καταφέρνουμε. Γι' αυτό και ο Οργανισμός ζει τόσα χρόνια και θα ζει αλλά τόσα».

Ερώτηση 3: Γνωρίζετε τον «Κανονισμό Άρδευσης» τού «Οργανισμού»;

Απάντηση: «(Γέλιο), τον έχω χτίσει. Πάντα συμμετείχα, ανοικτά και καθαρά στη διαμόρφωσή του. Αυτός είναι ο ρόλος μας ως μέλη. Αν είναι να αποφασίζουν άλλοι για εμάς τότε θα κλείσουμε».

Ερώτηση 4: Πιστεύετε ότι είναι δίκαιος;

Απάντηση: «Το δίκαιο και το άδικο είναι και λίγο σχετικές έννοιες. Νομίζω ότι σε γενικές γραμμές εξυπηρετεί το μεγαλύτερο κομμάτι των αγροτών. Παράπονα πάντα θα υπάρχουν. Αυτό είναι αποτέλεσμα και του εγωισμού μας. Να θέλουμε, δηλαδή, να εξυπηρετήσουμε τις δικές μας υποθέσεις σε βάρος των άλλων. Ναι, προσωπικά, τον θεωρώ δίκαιο».

Ερώτηση 5: Πιστεύετε ότι ο Τ.Ο.Ε.Β Έδεσσαίου συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων;

Απάντηση: «Αρκεί να σκεφτούν τα μέλη μας το '90 - '92. Έντονη λειψυδρία, σχεδόν θα χάναμε τα δέντρα, όχι απλά την παραγωγή. Και όμως συντονισμένα τα καταφέραμε. Και σήμερα όμως, αν η περιοχή μας είναι πλούσια σε νερά οφείλεται και στο ότι γίνεται και σωστή διαχείριση, όπως και ότι τα παράπονα είναι κατά πολύ περιορισμένα. Σ' αυτό συμβάλλουν και τα νέα αρδευτικά έργα ή οι ενεργειακές αναβαθμίσεις των υφιστάμενων, που κάνουν τον Οργανισμό μας πιο πράσινο και φιλικό προς το περιβάλλον».

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα: Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης